Vlinders

tijdschrift van De Vlinderstichting
jaargang 41, augustus 2026

Breedscheenjuffer als klimaatprofiteur

Beheerwijzers wijzen de weg voor veen- en heidevlinders

De Vlinderstichting

Vlinders

‘Vlinders’ is het kwartaaltijdschrift van De Vlinderstichting. Het geeft informatie over vlinders en libellen in Nederland.

ISSN 0923-1846

Redactie
Ellen van den Brom, Jurriën van Deijk, Eva Drukker, Maarten Immerzeel, Louis van Oort, Albert Vliegenthart

Hoofd- en eindredactie en vormgeving
Marjelle Molenaar

Omslag
Larve blauwe breedscheenjuffer
Foto: Christophe Brochard

Kopij
sturen naar redactieadres, uiterlijk twee maanden voor het verschijnen van het nummer. Auteurs wordt verzocht alvorens te gaan schrijven contact op te nemen met de redactie.

Druk
Propress, Wageningen
Dit tijdschrift is gedrukt op volledig gerecycled papier.

Advertenties
marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Redactieadres
marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie en de auteur.

Donateurs
U kunt zich aanmelden als donateur via onze website of uw donatie overmaken op NL63 TRIO 0212 4880 74 t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen. Donateurs (vanaf € 30 per jaar) ontvangen elk kwartaal het tijdschrift Vlinders. Een donateurschap voor het leven bedraagt € 1.000. Giften zijn natuurlijk ook altijd welkom.

Opzeggen kan schriftelijk of via info@vlinderstichting.nl.

Algemeen contactadres
De Vlinderstichting
Postbus 506
6700 AM Wageningen
tel. 0317 - 46 73 46
info@vlinderstichting.nl

Bezoekadres
Mennonietenweg 10, Wageningen
www.vlinderstichting.nl

Algemeen Nut Beogende Instelling ANBI

Volg ons op

Vlinder of libel gezien?
Geef het door via www.telmee.nl.

Vragen over een vlinder of libel? Kijk op www.vlinderstichting.nl. U kunt uw vraag ook sturen naar vragen@vlinderstichting.nl.

De Vlinderstichting

4

6

10

14

18

20

23

32

Titia Wolterbeek

Kim Huskens

Een libellenlarve op de voorkant, dat doen we niet vaak. Wanneer je de keuze hebt uit zoveel prachtige vlinders en libellen, waar bovendien tegenwoordig ook nog eens heel veel mooie foto's van zijn, ligt zo'n obscuur beestje als het exemplaar dat op de voorkant prijkt niet voor de hand. In deze Vlinders zetten we de blauwe breedscheenjuffer in de schijnwerpers en daarbij speelt de larve een hoofdrol. Vandaar.

Intussen is er in de vlinderbescherming veel in beweging. Vanwege de Europese Natuurherstelverordening werkt de Rijksoverheid hard aan een plan om de natuur te herstellen. Dag- en nachtvlinders krijgen daarin extra aandacht, omdat zij als bestuivers vanaf 2030 een positieve trend moeten laten zien. Uiteraard zijn wij daar heel blij mee. Met onze kennis en deskundigheid dragen we graag bij aan dit herstel. Minstens zo belangrijk is onze bevlogenheid. Want wie vlinders écht leert zien, gaat vanzelf van ze houden. En wat je liefhebt, wil je beschermen. Wat zou het mooi zijn als steeds meer mensen zich een vlinderbeschermer voelen.

Daarom willen we de komende jaren zoveel mogelijk mensen kennis laten maken met de schoonheid en de wonderbaarlijke wereld van vlinders. Dat begint met echte vlinders in de klas. Kinderen beleven van dichtbij de bijzondere metamorfose en groeien uit tot enthousiaste vlinderambassadeurs. Zij nemen hun verwondering mee naar huis en inspireren (groot)ouders, buren en vrienden om in hun tuin of buurt iets te doen voor vlinders.

Die verwondering willen we graag met zoveel mogelijk mensen delen. Daarom organiseren we op 4 en 5 september de Nacht van Verwondering. U bent van harte welkom om 's avonds samen nachtvlinders te ontdekken. Of juist vroeg in de ochtend, wanneer de nacht langzaam plaatsmaakt voor de dag, de nachtvlinderval te openen en de soorten van dichtbij te bewonderen voordat ze weer worden vrijgelaten. Juist door uw verwondering te delen, groeien nieuwe vlinderbeschermers. Kijk voor meer informatie op vlinderstichting.nl/nachtvanverwondering.

Titia Wolterbeek
Directeur/bestuurder

Inhoud

Artikelen

meetnet libellen – Hoge watertemperaturen goed voor blauwe breedscheenjuffer 4
Het dwergdikkopje – Uit Nederland verdwenen dagvlinders 6
Je erf als nectarbron voor insecten 10
Praktische beheerwijzers voor vlinders in heide- en veengebieden 14
Beschermingsfonds helpt aardbeivlinder vooruit 18
Het belang van gegevens verzamelen, óók in tuinen 20
In Memoriam – Harrie Vossen 23
meetnet dagvlinders – Vroeger uit de pop? Verschuivingen in vliegtijd 24
Financieel overzicht 2025 27

Rubrieken

Wetenschappelijk 26
Boeken 28
Giften 29
In 't kort 29
Nieuws 30
(Web)winkel 31
Opmerkelijk 32

Hoge watertemperaturen goed

De blauwe breedscheenjuffer is een buitenbeentje onder de Nederlandse libellen. Er is in ons land maar één soort uit dit genus (*Platycnemis*). Dat maakt herkenning wel gemakkelijk. Met zijn bleekblauwe kleur en brede schenen is deze soort goed te onderscheiden van al die andere "blauwe juffertjes". In het buitenland (Frankrijk/Spanje) moet je overigens beter opletten: daar kunnen meerdere soorten breedscheenjuffers door elkaar vliegen die allemaal op elkaar lijken.

Tekst:
Gerdien Bos
De Vlinderstichting
& Bram Borkent
CBS

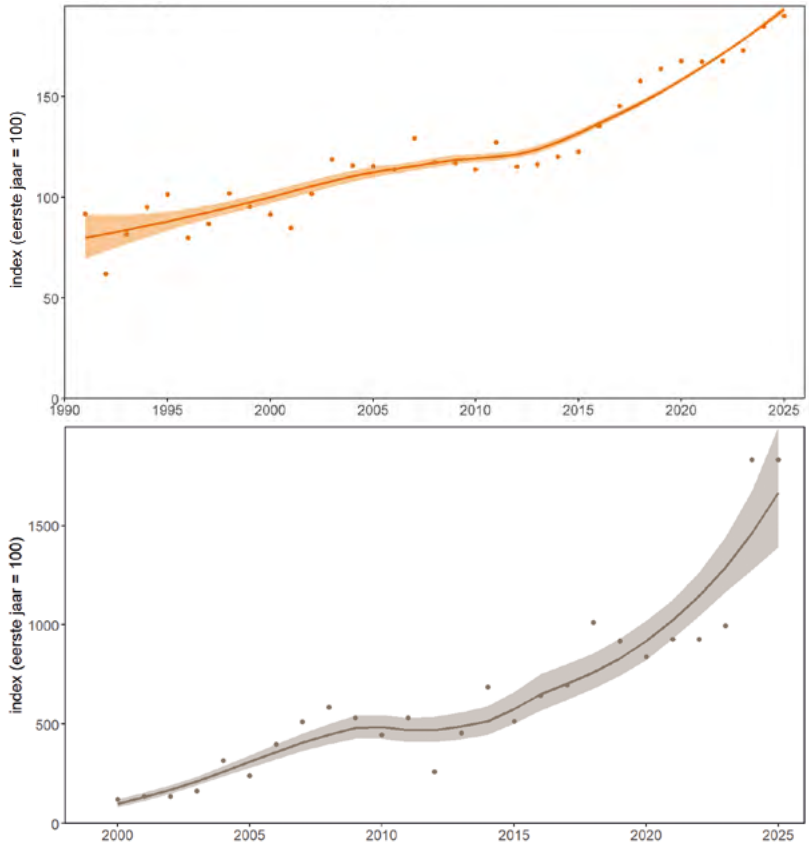
Van oudsher was de blauwe breedscheenjuffer een soort die voornamelijk voorkwam in de oostelijke helft van ons land. Het typische leefgebied bestaat uit beekjes en kanalen en andere (zwak) stromende wateren. De larven van de blauwe breedscheenjuffer hebben namelijk water met relatief veel zuurstof nodig. En stromende wateren zijn doorgaans zuurstofrijker dan stilstaande wateren.

Toename

In de afgelopen dertig jaar heeft de soort zich enorm uitgebreid en worden ook in het westen van het land steeds meer blauwe breedscheenjuffers gezien. In de drie westelijke provincies is de soort nog steeds erg zeldzaam, maar elders is het inmiddels een normale verschijning geworden. Ook in aantal individuen neemt de blauwe breedscheenjuffer flink toe. De aantallen zijn sinds 1998 vervijftienvoudigd!

Van ei tot imago

Blauwe breedscheenjuffers vliegen graag een eindje bij het water vandaan tussen de vegetatie. Daar jagen, overnachten en paren ze. Wanneer de eieren bevrucht zijn, vliegt het paartje naar de waterkant. De eitjes worden afgezet op waterplanten of in het water liggende takken. Het liefst gebruikt het

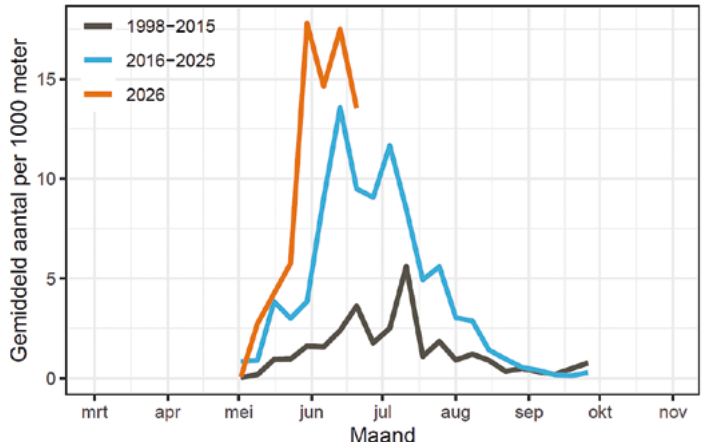
Verspreidingstrend (boven) en populatietrend van de blauwe breedscheenjuffer. De soort neemt zowel in verspreiding als in aantal individuen toe. Bron: Netwerk Ecologische Monitoring, De Vlinderstichting & CBS.

Christophe Brochard

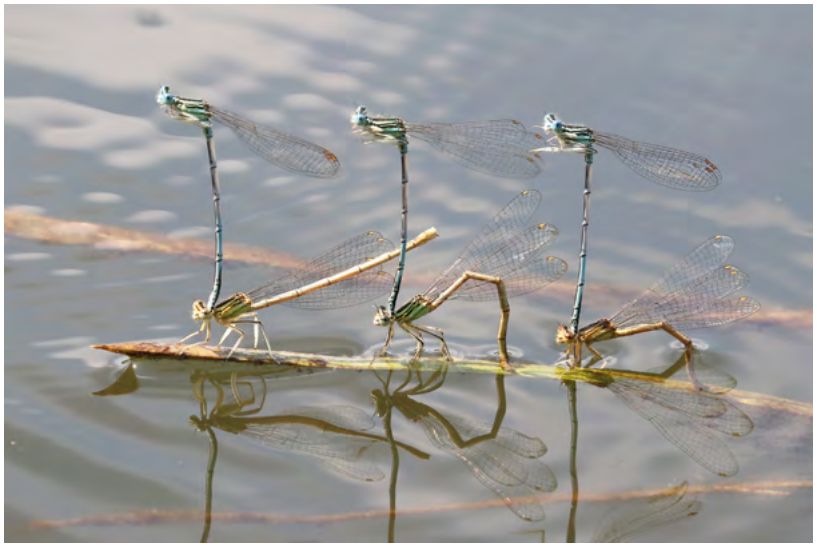
Paringswiel blauwe breedscheenjuffers.

voor blauwe breedscheenjuffer

Het verloop van de vliegtijd van de blauwe breedscheenjuffer in 2026 ten opzichte van het gemiddelde van de perioden 1998-2015 en 2016-2025. Bron: voorlopige resultaten uit het meetnet libellen.

Henk Baptist - Saxifraga

Christophe Brochard

Boven: Tijdens het leggen van eitjes blijft het mannetje blauwe breedscheenjuffer het vrouwtje vasthouden.
Onder: Blauwe breedscheenjufferlarve.

vrouwtje daarbij de zachte, ondergedoken delen van levende waterplanten zoals gele plomp. Tijdens het leggen van de eitjes kruipt ze daarvoor gerust helemaal onder water. Het mannetje blijft haar ondertussen vasthouden om haar te beschermen tegen andere mannetjes, maar ook om er zeker van te zijn dat ze er niet met een ander vandoor gaat.

De ontwikkeling van de eitjes is sterk afhankelijk van de watertemperatuur: hoe warmer het water, hoe sneller het gaat. Datzelfde geldt voor de larven. Vroeger overwinterden de meeste larven twee keer, maar met de zachte winters en warme zomers van tegenwoordig vermoeden we dat de ontwikkeling nu meestal maar één jaar duurt.

Warm water

In de Libellentuintelling van juni dit jaar viel op dat er relatief veel blauwe breedscheenjuffers werden gezien. Ook in het Landelijk Meetprogramma Libellen worden dit jaar extreem veel van deze juffertjes gezien. Waarschijnlijk heeft dit te maken met de relatief hoge watertemperaturen. Het voorjaar van 2026 kwam, volgens de metingen van het KNMI, in de top 5 van warmste lentes sinds 1901. Ook de afgelopen winter was gemiddeld zacht, ondanks de koude januarimaand. Door de hoge temperaturen is de ontwikkelingstijd veel sneller dan normaal, en daardoor de kans op overleving hoger.
Een eitje dat twee maanden op een plant zit, heeft meer kans om opgegeten of aangetast te worden dan een eitje dat in twee weken al uitkomt. Hetzelfde geldt voor de larven: het maakt nogal uit of je één winter moet zien te overleven of twee. De blauwe breedscheenjuffer profiteert dus als geen ander van de klimaatverandering. Vooral recent zien we dat heel sterk. In de grafiek met de populatietrend zien we dat in de jaren 2024 en 2025 ongeveer twee keer zoveel individuen werden geteld als in de jaren daarvoor. En in 2026 zal het stipje waarschijnlijk nog weer hoger liggen. Maar dat weten we als volgend jaar de Vlinderbalans verschijnt pas echt zeker. ●

Het dwergdikkopje

Uit Nederland verdwenen dagvlinders

Tekst: Chris van Swaay
De Vlinderstichting
Foto's: Chris van Swaay
(tenzij anders vermeld)

Sinds 1850 verdwenen vijftien soorten dagvlinders uit Nederland. In deze serie leggen we telkens een van de verdwenen soorten onder de loep. Hoe verdween deze soort? Waarom verdween hij? En zou hij nog kunnen terugkeren?

Midden 19e eeuw was het dwergdikkopje nog niet bekend uit Nederland. Maurissen meldt de soort in 1865 voor het eerst: *"Capturé près de Fauquemont pas M. Maassen d'Aix-la-Chapelle au mois de Juillet dernier." ("Gevangen nabij Valkenburg door de heer Maassen uit Aken in de maand juli vorig jaar.")* Snellen noemt in 1867 nog een exemplaar: *"Twee exemplaren zijn in Limburg gevangen, een bij Valkenburg en een bij Maastricht; het laatste heb ik voor mij."* Ter Haar meldt in 1910: *"In Nederland in het Zuiden van Limburg waargenomen en daar soms zeer gewoon"* en Lempke in 1936: *"Alleen in Z. Lbg., maar daar op de vliegplaatsen vaak niet zeldzaam."*

Het dwergdikkopje kwam op vrijwel alle kalkgraslanden voor en was tot 1940 daar in goede aantallen te vinden. In de NDFF staan 349 waarnemingen, wat best veel is voor zo'n lokale soort. Daarna ging de soort achteruit en omstreeks 1965 was hij al zeldzaam. De laatste populaties vlogen op de Bemelerberg (tot 1975) en in het Gerendal (tot 1981). Na 1981 zijn ook geen zwervers meer gezien.

In 1961, 1970 en 1971 werden nog meer dan tien vlinders gevangen, telkens op de Bemelerberg. Dat duidt erop dat het dwergdikkopje daar in die tijd nog goed voorkwam. Toch verdween hij enkele jaren later van deze plek.

Ook de populaties op het Belgische deel van de Sint-Pietersberg zijn inmiddels verdwenen. Verder weg, in de Eifel en de Ardennen, komen nog wel dwergdikkopjes voor. Ook in het Teutoburgerwald vijftig kilometer ten oosten van Enschede vliegt de vlinder nog.

Buiten Zuid-Limburg zijn er nog vijf meldingen uit de rest van Nederland. Maar dat lijken allemaal "van horen zeggen" waarnemingen; voor zover ik kan zien is geen van deze exemplaren uiteindelijk in een verzameling bewaard gebleven en daarmee te controleren. En ook dan blijft de vraag of er niet een verwisseling heeft plaatsgevonden. Opgezette vlinders werden vroeger volop geruild en soms zelfs van een nieuw etiket voorzien.

Het dwergdikkopje vloog tussen 5 juli en 20 augustus, met de piek van de vliegtijd van 20-25 juli. Hij vloog bij ons dus duidelijk later dan de andere twee sprietdikkopjes van het geslacht *Thymelicus* (het zwartsprietdikkopje, met de piek tegenwoordig rond 15 juli en het geelsprietdikkopje, rond 1 juli). Gek genoeg is dat in Zuid-Europa precies andersom: daar kun je in mei – en soms al in april – al dwergdikkopjes vinden en vliegt hij dus vroeger dan de andere twee sprietdikkopjes. Waarom dat zo is, is onduidelijk.

Leefgebied dwergdikkopje in Duitsland.

Dwergdikkopje is een frequent nectarbezoeker.

Leefgebied

Het dwergdikkopje leeft in de ruigere delen van warme droge graslanden. In ons gematigde klimaat zijn dit vooral kalkgraslanden, maar in het warmere Zuid-Europa komt hij in veel meer leefgebieden voor. In de Eifel zet het vrouwtje haar eitjes af op volgroeide planten van gevinde kortsteel (*Brachypodium pinnatum*) in een vegetatie met een dichte onderlaag van 10-20 cm hoogte (Chatrou et al., 1985). In Engeland komt het dwergdikkopje alleen voor langs de zuidkust bij het plaatje Lulworth – en wordt daarom daar ook Lulworth Skipper genoemd. Hier blijkt het beste beheer te bestaan uit niet te vaak en met lage intensiteit maaien of begrazen, waarbij stukjes van een gebied het best elke drie jaar beheerd worden (Jones et al., 2025). Dikkopjes als het dwergdikkopje hebben overstaand gras nodig om te overwinteren, maar lang nietsdoen leidt tot verruiging, struikopslag en verbossing. Beheer is dus altijd schipperen tussen deze randvoorwaarden.

Waarom verdween hij?

Vrijwel alle Nederlandse kalkgraslanden hebben in de jaren 1960 en 1970 te maken gehad met verruiging. Er werd nauwelijks beheerd en veel van deze graslanden verruigden. Er kwam steeds meer opslag van bomen en struiken, de hoeveelheid open grond nam af en het aandeel grassen steeg ten koste van kruiden en daarmee nectar. De belangrijkste waardplant van het dwergdikkopje, gevinde kortsteel, is trouwens een grassoort die nog steeds veel voorkomt op onze kalkgraslanden.

Maar zoals bij veel soorten is het voorkomen van de waardplant alleen niet voldoende. De kwaliteit van de waardplant moet goed zijn en er moet aan veel andere eisen worden voldaan, zoals een goed microklimaat en voldoende bloemen. Het dwergdikkopje is een frequent nectarbezoeker en wordt in de Eifel vooral gevonden in nectarplantrijke vegetaties (Chatrou et al., 1985).

De balans tussen te intensief beheren, waarmee het dwergdikkopje niet succesvol kan overwinteren, en te weinig beheren, waardoor kalkgraslanden verruigen en bloemen verdwijnen, was in de jaren 1960 en 1970 vrijwel gelijktijdig en op veel vindplaatsen omgeslagen naar te veel verruiging. Dit leidde er al voor 1980 toe dat de Nederlandse kalkgraslanden steeds minder geschikt werden voor het dwergdikkopje en uiteindelijk werden de laatste exemplaren in 1981 gezien, juist in de tijd dat op veel plekken het beheer van kalkgraslanden weer werd opgepakt.

Wouter Oe

Gevinde kortsteel, de waardplant van dwergdikkopje.

Toekomstperspectief

Het dwergdikkopje is al 45 jaar niet meer in Nederland gezien. Maar ook voor 1981 was het een zeldzame vlinder die alleen op kalkgraslanden in Zuid-Limburg voorkwam. Herstel en uitbreiding van die kalkgraslanden kan Zuid-Limburg weer tot geschikt leefgebied maken. Als we naar de klimaateisen van het dwergdikkopje kijken, zien we dat – door de klimaatverandering – Nederland steeds geschikter wordt, maar of dit zal leiden tot de terugkeer van het dwergdikkopje is onzeker.

Chatrou et al. (1985) noemen het dwergdikkopje ook een mobiele soort: gemerkte vlinders zijn meermalen op nabijgelegen terreinen teruggevangen. Wat zal gegaan zijn om enkele honderden meters tot hooguit een kilometer. In zijn algemeenheid legt de soort zelden grotere afstanden af. De afstand tot buitenlandse populaties is groot. In de Ardennen is de soort inmiddels beperkt tot een paar plekjes op minstens 60 kilometer afstand, in de Eifel komt hij nog wat meer voor, maar ook daar praten we snel over een afstand van 50 kilometer. Dat is ook de afstand van de populatie in het Teutoburgerwald ten oosten van Enschede tot de grens, maar daar is aan de Nederlandse kant geen leefgebied, en tot Zuid-Limburg is het van daaruit nog veel verder. Spontane vestiging lijkt daarom voorlopig niet aan de orde.

Bovendien is het onduidelijk of de Zuid-Limburgse kalkgraslanden op dit moment geschikt zijn. Werd er in de jaren 1960 en 1970 te weinig beheerd, nu wordt op veel plekken te intensief beheerd, waarbij het grasland jaarlijks wordt gemaaid of begraasd. Soms zo intensief met honderden schapen dat er op een bepaald moment vrijwel geen bloeiende vegetatie meer aanwezig is. Dit intensieve beheer was een reactie op de verruiging van daarvoor, en wordt soms ook in stand gehouden om de overmaat aan stikstof uit de lucht af te voeren, maar het maakt de graslanden ongeschikt voor het dwergdikkopje.
Al met al vrees ik dat het dwergdikkopje voorlopig niet te zien zal zijn in Nederland.

Literatuur

Chatrou, M.A.H.C.; Steentjes, E.G.M.; Tax, M.H. (1985): Dagvlinders in relatie tot het beheer van kalkgraslanden in Zuid-Limburg en de Noord-Eifel. (Verslag Natuurbeheer Nr. 790) - Landbouwhogeschool Wageningen.

Jones, Rachel; Wilson, Robert; Maclean, Ilya & Nigel Bourn (2025): Habitat management interventions for a specialist mid-successional grassland butterfly, the Lulworth Skipper. Journal of Insect Conservation 29, [1-15]. DOI: 10.1007/s10841-024-00638-4.

Je erf als nectarbron voor insecten

In het Noord-Friese Gytsjerk ligt mijn 17,5 are grote erf, dat vanaf 1981 vlindervriendelijk wordt beheerd. Het bestaat uit enkele graslandjes, een paar kleine stukjes akker en een oude (vroegere) appelhof met nog enkele resterende fruitbomen. Dit appelhof wordt omzoomd door een uit de krachten gegroeide houtsingel met onder andere esdoorn, els, berk, paardenkastanje, hazelnoot, vuilboom, vlier en hulst. Het erf, gelegen aan de Canterlandseweg met eiken-laanbomen, heeft veel landschappelijke structuur. In Vlinders verschenen eerder artikelen over het erf, het beheer en de vlinders (Nijland 1999, 2000, 2001, 2016; Uilhoorn 2002). Dit artikel laat zien hoe enkele soortgroepen insecten gedurende het jaar gebruikmaken van de aanwezige nectarplanten.

Tekst & foto's:
Freek Nijland

Beheer

Vanaf de jaren negentig is het erf in juni/juli gemaaid met de zeis en gehooid. Van september tot november is het erf begraasd door een shetlander. Behalve 25 jaarlijkse pakjes hooi zijn er geen voedingsstoffen naar het erf gebracht. De mest van het paard is op het erf verwerkt. Behalve enkele struiken en planten (weigelia, forsythia, bonte krokus) is de vegetatie inheems. Sinds de dood van de shetlander begin 2024 wordt het erf in het najaar grotendeels gemaaid. Het gewonnen hooi en het gemaaide gras worden daarna opgehaald door een zorgboerderij.

Onderzoek

Om de betekenis van de aanwezige bomen en planten voor insecten te onderzoeken heb ik in 2025 van maart t/m oktober dagelijks bij zonnig weer enkele soortgroepen voedselzoekende insecten geteld op een vaste route langs plekken met bloeiende nectarplanten. Dagvlinders, hommels, honingbijen en pluimvoetbijen zijn per soort op naam gebracht en geteld. Overige bijen en zweefvliegen zijn als groep geteld, waarvan een klein deel met Obsidentify op naam gebracht is. Andere soorten als vliegen, wespen en kevers zijn niet geteld.

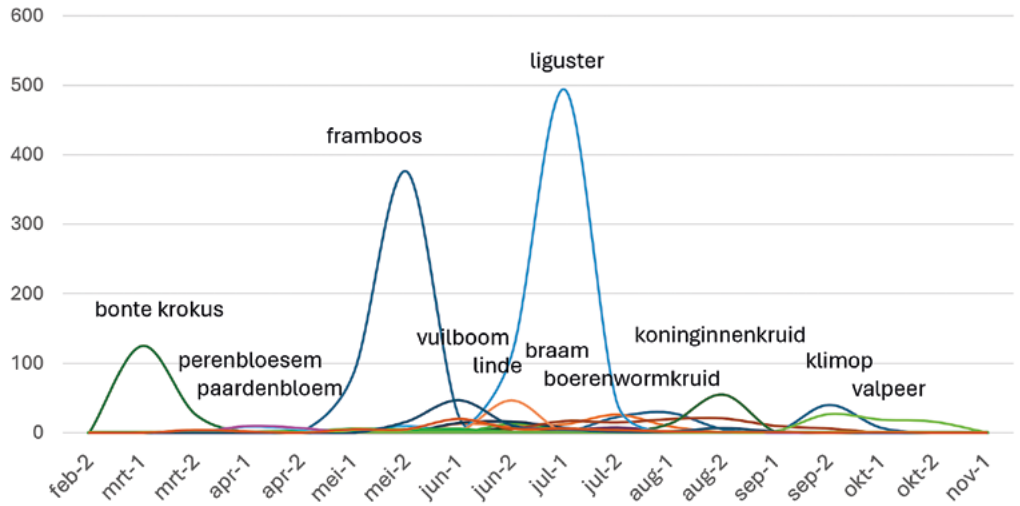

Bonte krokus op het erf.

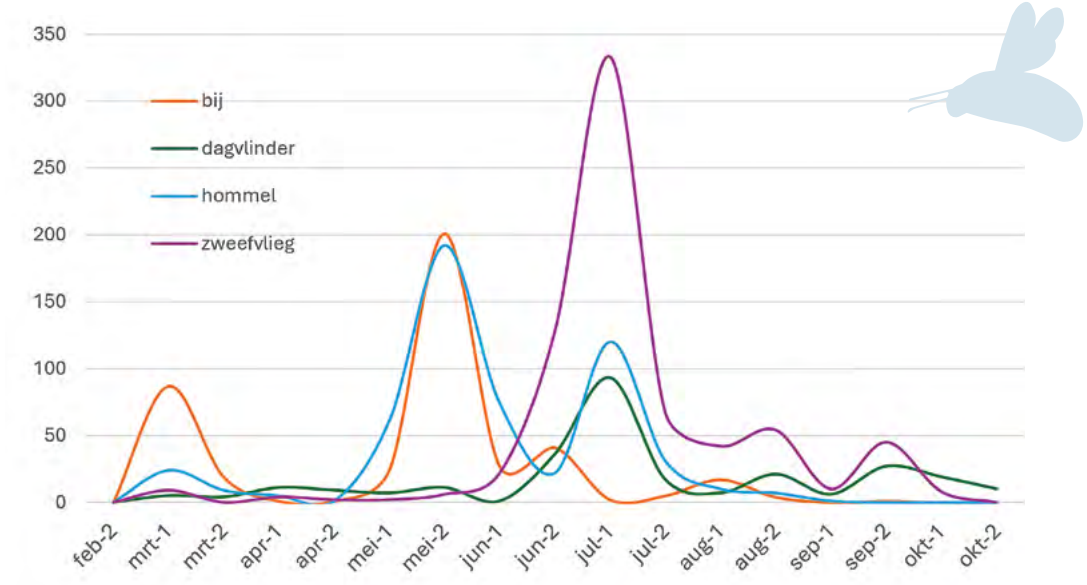
Bloembezoek

Drie nectarplanten blijken veruit de meeste insecten te trekken: bonte krokus in maart, framboos in mei/juni en liguster in juni/juli (figuur 1). Andere soorten nectarplanten kregen minder insectenbezoeken.

De bonte krokus is in maart met vele honderden bloemen vrijwel de enige nectarplant. Vooral honingbijen en aardhommel-koninginnen bezochten deze voorjaarsbloeiers (figuur 1). In april zijn het vooral paardenbloemen en de bloesem van de stoofpeer die insecten trekken. In mei trokken de bloeiende frambozen veel honingbijen en hommels, zoals aardhommel (complex), weidehommel en boomhommel. Vlinders en zweefvliegen werden er slechts spaarzaam gezien, drinkend van de 'onooglijke' bloempjes. In juni bloeit de forse linde volop. Daarop werden vooral honingbijen en hommels gezien, van de dagvlinders vrijwel alleen atalanta's. Ook de vuilboompjes trokken veel honingbijen en hommels. Half juni tot en met juli is de bloeitijd van liguster, waarvan een forse struikboom op het erf staat. De liguster trok een grote verscheidenheid aan diverse soorten insecten. Met het verdwijnen van de bloei van de drie toppers werd in augustus in de nectarbehoefte

Figuur 1. Top 12 van de bezochte nectarplanten en getelde aantallen bloembezoeken per halve maand. Overige bezochte nectarplanten zijn hier niet genoemd.

Figuur 2. Verdeling van de getelde voedselverzamelende insectengroepen per halve maand. Van de getelde bijen is 95% honingbij, 5% wilde bij.

voorzien door planten als braam, boerenwormkruid, koninginnenkruid en gewoon biggenkruid. Akkerkruiden zoals gele ganzenbloem en gewone klaproos trokken vooral zweefvliegen.

In september en oktober werden op de gevallen peren onder de honderdvijftienjarige St. Remy stoofpeer naast wespen en vliegen vooral dagvlinders als atalanta, gehakkelde aurelia en bont zandoogje gezien.

Insectenbezoek

De insectengroepen zijn verschillend verdeeld over het jaar (figuur 2). Foeragerende bijen, voornamelijk honingbijen, zijn vooral gezien van begin maart tot eind juni. Hommels zijn vooral gezien van mei tot in de loop van augustus. De dagvlinders, veelal tweede generaties, piekten van half juni tot eind juli. Zweefvliegen vormden de talrijkste getelde groep en foerageerden vooral van begin juni tot eind oktober. De meeste insectenbezoeken werden geteld op bloeiende bomen: esdoorn, liguster, linde, peer en vuilboom werden samen 817 keer bezocht. Ook struiken trokken veel insecten: braam, framboos en klimop zorgden samen voor 603 insectenbezoeken. De overige bezoeken werden gebracht aan bloeiende planten (475 insectenbezoeken op onder andere krokus, gewoon biggenkruid, koninginnenkruid, gewone klaproos). Van de boom gevallen stoofperen bleken naast vliegen en wespen zeer aantrekkelijk voor drie soorten vlinders (64 insectenbezoeken).

Soorten

Tabel 1 laat zien hoe gevarieerd de bloembezoeken van de insecten op het erf zijn. Meer dan de helft van alle getelde drinkende vlinders bleken atalan-

De inheemse wilde liguster *Ligustrum vulgare* komt in Nederland vooral voor als onderdeel van heggen. Vrijstaande bomen zie je niet veel. Voor insectensoorten is het een zeer belangrijke nectarplant die vooral in juni bloeit. De twintigjarige liguster op het erf is ongeveer vier meter hoog. Maar liefst 65% van alle bezoekende insecten waren zweefvliegen, maar ook hommels en dagvlinders werden veel op liguster aangetroffen. Zo bleek de boom zeer aantrekkelijk voor de atalanta, de dagpauwoog, de kleine vos en de gehakkelde aurelia. Wat dat betreft lijkt het vlinderbezoek op dat van vlinderstruik, die een maand later bloeit.

Bloeiende ligusterboom en gewoon biggenkruid in het graslandje met in de inzet aardhommel en blinde bij.

ta's. Liguster, linde en valperen waren hun favoriet. Het bont zandoogje, dat niet bekend staat als een stevige drinker, bleek vooral te drinken van de gevallen stoofperen. Twee soorten vlinders werden ook drinkend vastgesteld op hun waardplanten: klein geaderd witje op look-zonder-look en boomblauwtje op vuilboom. Op akkerkruiden werden geen vlinders aangetroffen.

Zweefvliegen waren te vinden op tal van nectarbronnen. Slechts enkele soorten zweefvliegen zijn op naam gebracht, maar de blinde bij was de dominante soort met naar schatting vaak meer dan de helft van alle individuen. Naast verschillende kruiden bleek liguster voor zweefvliegen de kampioen. Honingbijen waren tot begin juni talrijk op krokus, framboos en vuilboom. Daarna werden ze maar weinig aangetroffen. Wilde kleine bijtjes op bloemen werden slechts spaarzaam gezien. Hoewel rosse metselbijen op het erf nestelen in een insectenhotel, werden ze niet drinkend aangetroffen op nectarplanten. (Band) groefbijen werden gezien op gewoon biggenkruid en wormkruidbijen op boerenwormkruid. Hommels bezochten vooral framboos en vuilboom, met uitzondering van de aardhommel die zich op liguster veel liet zien. De akkerhommel bezocht van alle soorten hommels de meeste soorten nectarplanten.

Meer biodiversiteit in tuinen en erven?

Onderzoek op je eigen erf is intrigerend. Het laat je zien dat je het deelt met vele 'medebewoners'. Je kan een bijdrage leveren aan vergroting van de verscheidenheid aan planten en dieren om het huis heen. Een meer natuurlijk en slordiger beheer met minder maaien en meer inheemse planten is daarvoor een goede basis en zeker avontuurlijker. Het onderzoek richtte zich op enkele diergroepen (bijen/hommels, dagvlinders en zweefvliegen), maar al doende krijg je oog voor andere diergroepen op het erf. Met name allerhande soorten wespen. Behalve limonadewespen en hoornaars komen ook andere opvallende wespen in beeld zoals de Franse veldwesp en de gewone vliegendoder.

Voor vlinders is het belangrijk dat er ook waardplanten op het erf aanwezig zijn. Op het erf staan bijvoorbeeld vuilboom, grote brandnetel, veldzuring, pinksterbloem, look-zonder-look, raket en veel soorten grassen. Ook op kleinere erven en tuintjes kan wat extensiever beheer met inheemse planten al veel impact hebben. Probeer bijvoorbeeld het gazon eens niet te maaien vóór 1 juli. Je zal merken hoeveel soorten plantjes er 'opeens' gaan bloeien en wat daarop allemaal op afkomt.

Tabel 1. Getelde insectenbezoeken op bloeiende planten, struiken, bomen en valperen. Getoond zijn de soorten waarvan minimaal 10 bezoeken zijn vastgesteld. Aanwezigheid bloemen: zeer talrijk, matig talrijk, schaars.

Plant/insect	aardhommel	akkerhommel	atalanta	bont zandoogje	boomblauwtje	boomhommel	dagpauwoog	gehakkelde aurelia	honingbij	klein geaderd witje	klein koolwitje	kleine vuurvlinder	weidehommel	wilde bij	zweefvlieg	overig	totaal
boerenwormkruid		1			4							2		12	37	1	57
braam	29	8	1			2			6	4			2		19	2	73
esdoorn		2							4				1		4		11
framboos	11	**135**	1	3		53		1	**211**				70		2		**487**
gele ganzenbloem															16		16
gewone klaproos	4								3					1	28	1	37
gewoon biggenkruid		3							1	3	2	3		8	66	5	91
klimop															47		47
knoopkruid		7												1	2	2	12
koninginnekruid	1				1					3	2	5		2	52	3	69
krokus	27	1					1	1	**106**				3		9	4	152
liguster	72		61				23	5	11		4				**459**	13	**648**
linde	7		12			1	1		20						6	2	49
look-zonder-look		2							1	4			2		2	1	12
paardenbloem		1					5	1		1	3					4	15
perenbloesem	2	3		2			1		2	1					6		17
valpeer			45	9				4									58
vuilboom		7			5	19			31				19	1	6		88
overig	7	19				3	1	1	4	6	2	2	1		21	1	68
totaal	**160**	**189**	**120**	14	10	78	32	13	**400**	22	13	12	98	25	**782**	39	**2007**

Drinkende atalanta's op gevallen peren en schillen.

Praktische beheerwijzers voor vlinders in heide- en veengebieden

De provincie Drenthe is de thuisbasis voor een aantal specialistische dagvlindersoorten die leven op natte en droge heideterreinen en hoogveen(tjes), de zogenaamde heide- en veenvlinders. Hiervan zijn de drie soorten veenvlinders het kwetsbaarst en uiterst zeldzaam geworden. Ook de heidevlinders staan onder druk. Niet alleen in Drenthe, maar in heel Nederland. Om de gebieden waar deze soorten voorkomen in stand te houden of te optimaliseren, heeft Landschapsbeheer Drenthe verschillende beheerwijzers ontwikkeld voor terreinbeherende organisaties en groene vrijwilligers.

Tekst:
Dirk Matthijs Meijberg, Thirza Mulder & Thijs Blom
Landschapsbeheer Drenthe

De veenbesparelmoervlinder, het veenbesblauwtje en het veenhooibeestje (de drie veenvlinders) hebben het zwaartepunt van hun verspreiding in Drenthe. Er zijn verschillende oorzaken die in verband worden gebracht met de achteruitgang van deze soorten, zoals versnippering van natuurgebieden, verdroging, verzuring en vermesting. De laatste jaren lijkt klimaatverandering de vaak toch al kwetsbare populaties verder onder druk te zetten. Er is actie nodig om verdere achteruitgang van de heide- en veenvlinders te stoppen en ze te behoeden voor nationaal uitsterven.

Joost Uittenboogaard

Het veenbesblauwtje is ernstig bedreigd. De soort komt voor in de overgang van natte heide naar hoogveen.

Wat doet Landschapsbeheer Drenthe voor de heide- en veenvlinders?

Landschapsbeheer Drenthe zet zich al sinds de jaren negentig in voor de bescherming van heide- en veenvlinders. Dit wordt gedaan vanuit het langlopende project 'Heide- en veenvlinders' in opdracht van de provincie Drenthe. Landschapsbeheer Drenthe beheert natuurgronden van gemeentes, provincies en particulieren, óók waar heide- en veenvlinders voorkomen. Het beheer wordt vooral gedaan door enthousiaste vrijwilligers en betrokken aannemers die gespecialiseerd zijn in kleinschalig werken. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in provinciale samenwerking en kennisuitwisseling tussen terreinbeheerders, onderzoekers en andere betrokken partijen. Hierbij zijn de provincie Drenthe, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Stichting Het Drentse Landschap, Defensie, De Vlinderstichting, Vlinderwerkgroep Drenthe, particuliere terreineigenaren en vrijwilligersgroepen betrokken.

Jaarlijks organiseert Landschapsbeheer Drenthe een kennisdag over het thema heide- en veenvlinders. Het doel van de dag is om verschillende actuele onderwerpen te bespreken en van elkaar te horen waar men mee bezig is op het gebied van de vlinders. Zo stonden onder meer mieren in relatie tot vlinders centraal, maar ook nectarveldjes en nieuwe beheer-

Willem Bosma

Het groentje is een van de negen vlinders van de heide- en veengebieden. Hij voelt zich thuis op de natte heide.

inzichten. Landschapsbeheer probeert daarnaast de aandacht op het onderwerp te vestigen door activiteiten te organiseren voor een breder publiek, zoals tellingen en workshops.

Beheerwijzers, wat zijn dat?

Landschapsbeheer Drenthe vond het tijd om de opgedane kennis van de afgelopen jaren op een overzichtelijke en toegankelijke manier te bundelen in beheerwijzers. Hierin wordt zowel visueel als tekstueel op een begrijpelijke manier uitgelegd hoe men verschillende beheermaatregelen kan toepassen. Door te kiezen uit verschillende beheermaatregelen uit de beheerwijzer is maatwerk mogelijk, want de uitgangssituatie is bij elk terrein anders.

De basisprincipes voor de beheerwijzers zijn maatwerk en kleinschaligheid, met als doel een divers en robuust heide- of veengebied in stand te houden. Voor de gebruiker is het duidelijk wat het nut en de noodzaak is van de gekozen beheermaatregel en waarom men kiest voor de ene of de andere, of zelfs een combinatie van maatregelen.

Er zijn zes beheerwijzers uitgewerkt:

1. De eerste beheerwijzer is een algemene beschrijving van een divers en kansrijk heideterrein met toelichting van de negen vlinders van de heide- en veengebieden. Deze vlinders zijn groentje, gentiaanblauwtje, heideblauwtje, heivlinder, aardbeivlinder, kommavlinder, veenbesparelmoervlinder, veenbesblauwtje en veenhooibeestje. Waar leven ze, wat zijn de waardplanten en welke nectarplanten gebruiken ze?
2. De beheerwijzer ‘verwijderen bosopslag’ omschrijft hoe dit het beste kan worden gedaan. Deze gaat in op onderwerpen als struiken als nectarbron, natuurlijke randen en behoud van microklimaat. Hij geeft ook praktische adviezen over het verschil tussen ongewenste bosopslag uitsteken of afzagen en hoe het vrijgekomen materiaal te verwerken.
3. De beheerwijzer ‘plaggen van heide’ gaat in op het verschil van handmatig plaggen en machinaal, het volgen van de gradiënt, bekalken en enten van plagsel om heide op gang te helpen.

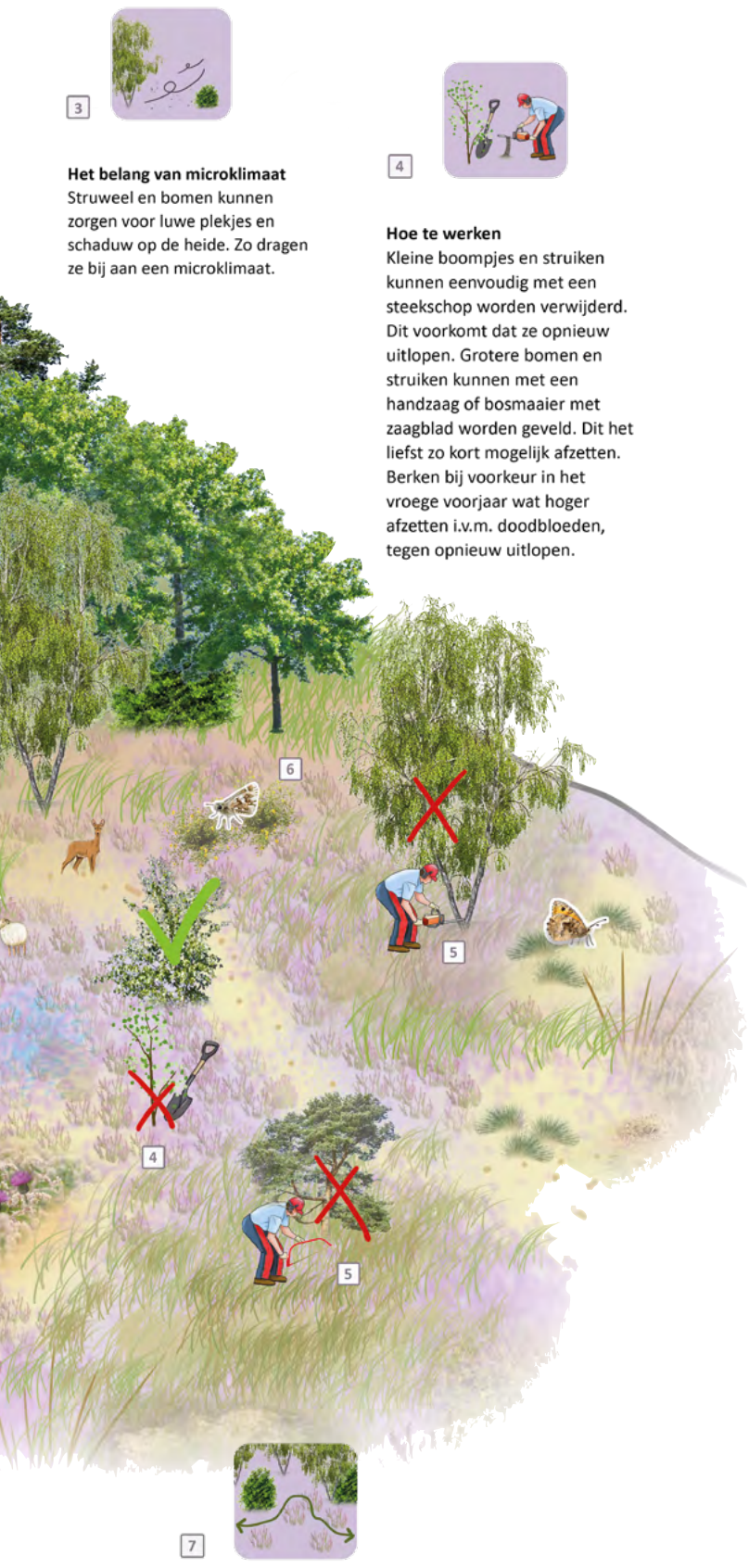
Plaggen beperkt verbossing en zorgt ervoor dat de heide een meer gevarieerd karakter krijgt. Het heeft de voorkeur om kleinschalig te plaggen om de effecten van plaggen op de flora, fauna en bodem te beperken.

4. De beheerwijzer ‘maaien van heide’ licht verschillende machines toe, maar gaat ook in op vragen zoals: tot welke leeftijd heeft maaien zin? Hoe voorkom je insporing en hoe volg je een natuurlijk reliëf? Met maaien beperk je vergrassing, zorg je voor meer structuur en leeftijdsvariatie in de heide.
5. De beheerwijzer ‘begrazing van heide’ legt uit welke grazer wat doet, in welke periode je dit toepast en in welke gevallen je bijzondere stukken uitrastert voor bijvoorbeeld de klokjesgentiaan. Begrazing is een natuurlijke vorm van maaien en zorgt voor meer variatie en structuur in het gebied.
6. De beheerwijzer ‘veentjes’ richt zich op het beheer van veen. Herstel van de waterhuishouding, het verwijderen van bosopslag en het verwerken van vrijgekomen opslag zijn hier thema’s in die worden toegelicht.

Waarom beheerwijzers?

De beheerwijzers slaan een brug tussen de wensen en ideeën van een beheerder en de praktische uitvoering in het veld. Bijvoorbeeld wanneer de vrijwilliger aan de slag gaat om bosopslag te verwijderen en de beheerder specifieke wensen heeft over de uitvoer. Soms wil je plekken met vuilboom laten staan of delen niet plaggen vanwege belangrijke mieren. De beheerwijzers geven richting, helpen om te beslissen welke maatregelen passend zijn bij de lokale terreinomstandigheden en laten de beoogde effecten zien. Daarbij geven de beheerwijzers de mogelijkheid voor vrijwilligers en aannemers om zelfstandiger te werken, omdat het doel beter is gevisualiseerd en beschreven.

Illustratie bij de beheerwijzer 'verwijderen bosopslag'.

DE ROL VAN MONITORING BIJ BEHEER

Monitoring speelt een belangrijke rol bij de bescherming van heide- en veenvlinders. Door vlinders te tellen en eitjes of rupsen te zoeken, worden populaties (beter) in kaart gebracht. Deze informatie is nodig om te bepalen welke beheermaatregelen het meest geschikt zijn. Zo is het voor het gentiaanblauwtje van levensbelang dat er gentiaanklokjes groeien waarop zij eitjes kunnen afzetten en voor de aardbeivlinder is de tormentil een belangrijke plant. **Wilt u bijdragen aan deze monitoring?** Er zijn meerdere locaties waar vrijwilligers betrokken zijn bij het monitoren van vlinders. Stuur een bericht naar Landschapsbeheer Drenthe via info@lbdrenthe.nl.

Totstandkoming en toepassing

Landschapsbeheer Drenthe heeft de beheerwijzers opgesteld en geschreven met constructieve inbreng van verschillende partijen. De teksten zijn meerdere malen voorgelegd aan externe experts om zo een compleet verslag te krijgen.

De eerste oplage bestond uit vijftig beheerwijzers. Deze zijn verspreid onder alle beheereenheden van verschillende terreinbeherende organisaties. Ze zijn fysiek afgeleverd met een toelichting erbij. De reacties waren positief en ze zijn op verschillende plekken al toegepast.

In Drenthe zijn in 2024, 2025 en 2026 natuurwerkdagen voor heide- en veenvlinders georganiseerd. Op deze dagen zijn de beheerwijzers in het veld toegepast en aan vrijwilligers voorgelegd en meegegeven. De reacties waren goed en ze liggen al op tafel bij meerdere beheerkantoren en werkketens.

Hoe kunnen geïnteresseerden de beheerwijzers zelf gebruiken?

De beheerwijzers zijn voor een breder publiek geschreven dan alleen voor Drenten. De informatie is ook toepasbaar op andere natuurterreinen. Vrijwilligers door heel Nederland kunnen de beheerwijzers downloaden en gebruiken in hun eigen gebied. Voor groenliefhebbers en vlinderaars bieden de documenten ook een mooie verdieping. De beheerwijzers zijn online te bekijken via de website van Landschapsbeheer Drenthe via lbdrenthe.nl/heide-en-veenvlinders. ●

Beschermingsfonds helpt aardbeivlinder vooruit

Dat de aardbeivlinder het zwaar heeft, las je misschien in de vorige editie van Vlinders al. Nog maar achttien Nederlandse populaties over, waarvan de meeste ook nog klein zijn. Werk aan de winkel dus. Want willen we deze soort behouden, moeten de handen uit de mouwen. Samen met natuurbeheerders gaan we op zoek naar de oplossing: specifiek beheer voor de aardbeivlinder. Met behulp van donaties uit het Beschermingsfonds kunnen we onderzoek doen naar wat de aardbeivlinder nodig heeft en dit direct vertalen naar de praktijk.

Tekst:
Annika Vermaat, Wouter Oe & Michiel Wallis De Vries
De Vlinderstichting

In de Hollandse duinen gaat de aardbeivlinder nóg harder achteruit dan in de rest van Nederland. Bij golf denk je niet meteen aan een zeldzame vlindersoort, maar de aardbeivlinder komt op een steenworp afstand van het terrein van de Noordwijkse Golfclub voor. De club wil graag aan de slag om het leefgebied op zijn terrein te verbeteren om zo aansluiting te vinden bij het naastgelegen terrein. Een troef van de golfclub is dat de konijnen het er goed doen en de konijneninvloed is positief voor de aardbeivlinder. Hiermee kan de kleine buurpopulatie aardbeivlinders zich hopelijk uitbreiden naar de golfclub en robuuster worden. Vanuit het Beschermingsfonds adviseren we over de inrichting van het gebied en welk beheer nodig is om de aardbeivlinder plek in het landschap te geven. Ook andere duinsoorten, zoals duinparelmoervlinder, kleine parelmoervlinder en heivlinder, profiteren hiervan mee.

De laatste binnenlandse populatie in Friesland

Ook in Friesland heeft de aardbeivlinder het zwaar. In de provincie zijn nog maar twee populaties van de aardbeivlinder. De ene is op Schiermonnikoog, de andere bevindt zich ten zuiden van Drachten. Dit is de laatste binnenlandse populatie in Friesland. De dichtstbijzijnde populaties bevinden zich op zo'n dertig kilometer afstand, waardoor de kans op uitwisseling minimaal is. Daar komt nog eens bij dat het een kleine populatie is. Dit maakt de populatie bij Drachten erg kwetsbaar. In dit gebied vormt verruiging van het landschap een groot probleem. Het Beschermingsfond biedt hier advies op maat: het gebied wordt aangepakt door intensiever te maaien, waarbij ongeveer 10% van het grasland behouden blijft. Deze maaiwerkzaamheden worden pas eind augustus uitgevoerd, wanneer de rupsen van

Michiel Wallis De Vries

Veldbezoek Beschermingsfonds aan de Noordwijkse Golfclub.

Michiel Wallis De Vries

In de duinen zorgen konijnen voor een goede microhabitat voor de aardbeivlinder.

Marjelle Molenaar

de aardbeivlinder niet meer in de vegetatie zitten. En mooie schrale delen van het grasland met veel tormentil worden gespaard. Zo versterken we samen met lokale beheerders deze laatste binnenlandse populatie aardbeivlinders van Friesland.

Tellen als basis voor beheer

Dit jaar hebben Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer in Drenthe het initiatief genomen om te starten met een systematische telling van aardbeivlinders in hun terreinen. Terreinbeheerders en vrijwilligers hebben geprobeerd om op één dag in mei alle individuen van de soort vlakdekkend te tellen. Ook werd de telroute vastgelegd. Zo werden bijna 2000 aardbeivlinders geteld. Hieruit kunnen de dichtheden van de aardbeivlinders afgeleid worden. De Vlinderstichting kan met deze gegevens de populatiegrootte berekenen. De grootste populatie vliegt in het Bargerveen met naar schatting 6700 aardbeivlinders. Op het Dwingelderveld bevindt zich een groeiende populatie die geschat is op 1350 vlinders. Ook de drie andere populaties in Drenthe werden geteld; dit zijn kleinere populaties met tussen 50 en 290 vlinders. Deze informatie biedt een goede basis om te bekijken waar maatregelen voor verbetering en uitbreiding van leefgebied nodig zijn.

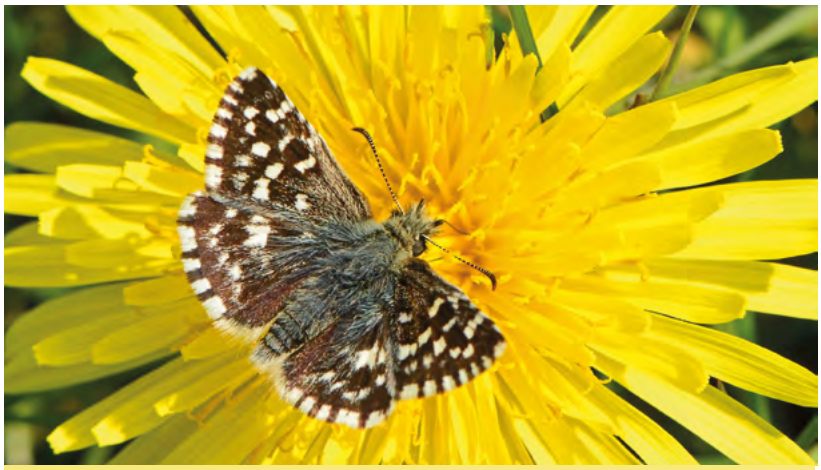
Beschermingsfonds biedt steuntje in de rug

De aardbeivlinder is een soort waar tot nu toe weinig onderzoek naar is gedaan. Juist omdat de soort in uiteenlopende gebieden voorkomt, is het niet goed duidelijk wat voor elk gebied de knelpunten zijn en welke maatregelen het meest effectief zijn. Het leefgebied kan namelijk zowel droog als nat zijn, zolang de vegetatie schraal is met een open structuur. Daarom is meer kennis over de specifieke condities in verschillende leefgebieden zo belangrijk. Die draagt bij aan het versterken van de huidige populaties en het uitbreiden van leefgebieden naar andere terreinen. Dankzij giften aan het Beschermingsfonds – waaronder die van u – kunnen we steun bieden aan soorten die het zo hard nodig hebben, soorten als de aardbeivlinder!

BESCHERMINGSFONDS HELPT VLINDERS VOORUIT

Met het Vlinderstichting-beschermingsfonds zet De Vlinderstichting extra stappen voor zeldzame en bedreigde vlindersoorten. Het fonds is opgericht omdat goed beheer niet altijd vanzelfsprekend is: terreineigenaren hebben soms onvoldoende kennis of middelen om de juiste maatregelen te nemen. Vanuit het fonds adviseren beheerdeskundigen over de inrichting en het beheer van leefgebieden, zodat kwetsbare soorten betere kansen krijgen. Het fonds wordt mogelijk gemaakt door giften, nalatenschappen en bijdragen van fondsen. Ook de aardbeivlinder profiteert van deze extra ondersteuning, waarmee gericht gewerkt kan worden aan behoud en herstel van zijn leefgebied.

Draag ook bij aan het Vinderstichting-beschermingsfonds!
Of kijk op www.vlinderstichting.nl/beschermingsfonds.

Annika Vermaat

HERSTEL IS MOGELIJK

Dat herstel van de aardbeivlinder mogelijk is, weten we. Een bijzonder voorbeeld is de kolonisatie van voormalige landbouwgronden ten westen van de Sprengenberg. Deze graslanden zijn begin jaren 70 in productie genomen, al is dit waarschijnlijk nooit heel intensief geweest. De overgang naar natuur heeft rond 2000 plaatsgevonden. De eerste waarneming van een aardbeivlinder was hier in 2006 en sinds 2010 worden ze steeds vaker waargenomen. De aardbeivlinder kan na omvorming van agrarisch landschap naar natuur dus relatief snel terugkomen. Dat biedt perspectief!

Ortwin Hoffman

Het belang van gegevens verzamelen, óók in tuinen

Onze belangrijkste bron van gegevens over vlinders en libellen zijn de meetnetten, grotendeels geteld door vrijwilligers. Daarvoor heeft De Vlinderstichting samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek het meetnet dagvlinders (sinds 1990), het meetnet libellen (sinds 1998) en het meetnet nachtvlinders (sinds 2012). Deze meetnetten zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring, het NEM. Dankzij deze gegevens volgen we de ontwikkeling van soorten in Nederland en kunnen we effecten van beheer, landschap en klimaat vergelijken.

Tekst:
Lieveke Crombach & Gerdien Bos
De Vlinderstichting

Binnen de meetnetten hebben we in totaal ruim 3200 vaste meetroutes/punten. De meetpunten voor nachtvlinders (met een LedEmmer) liggen grotendeels in stedelijk gebied. Veel mensen verwonderen zich dus al over de diversiteit van nachtvlinders in hun tuin!

Totaal 3200 meetroutes/punten:	
Dagvlinders	Ruim 1300
Libellen	ca. 500
Nachtvlinders	Ruim 1400

Van de dagvlinderroutes ligt 20% in stedelijk gebied, wat een aardig beeld geeft hoe het daar met dagvlinders gaat. Voor sommige soorten is er verschil in de trends tussen stedelijk en landelijk gebied. Zo is de gehakkelde aurelia meer vooruitgegaan in stedelijk gebied dan in andere landschapstypen. Tuinen zijn nog relatief onderbelicht in de meetnetten, terwijl de ruim 4,5 miljoen tuinen samen een oppervlakte hebben van ruim tien keer Nationaal Park De Hoge Veluwe. Bovendien blijkt keer op keer hoeveel biodiversiteit er te vinden is, in sommige tuinen zelfs meer dan duizend soorten! Tellen in de tuin levert dus niet alleen waardevolle gegevens op, maar óók verwondering over wat er vlak bij huis leeft. Vanuit die eerste verwondering groeit soms de stap naar een vaste meetroute of een meetpunt.

Jaarrond of sporadisch tellen

Tellen in een tuin kan structureel of incidenteel. Honderden vrijwilligers doen structureel mee aan Jaarrond Tuintelling en tellen wekelijks vogels, vlinders en andere dieren in hun tuin. Daarmee dragen ze bij aan de kennis over honderden soorten in Nederlandse tuinen en worden ontwikkelingen, zoals vogelziekten, vroegtijdig gesignaleerd.

Ook incidenteel tellen levert waardevolle gegevens op. Soorten kunnen worden ingevoerd via Count4Nature, ObsIdentify of Waarneming.nl. Maar deelnemen aan een georganiseerde tuintelling is nog eenvoudiger. Zo organiseren we jaarlijks een Libellentelling en een Tuinvlindertelling, waarmee we een goed beeld krijgen welke soorten in tuinen gezien worden. Nachtvlinders tellen we (nog) niet tijdens de tuin-

Koen Verhoogt

Tellen tijdens de Libellentelling.

Ortwin Hoffman

Speuren naar vlinders in de tuin.

telling. Wil je nachtvlinders gaan tellen in je tuin? Bij het meetnet nachtvlinders kun je een meetpunt aanmaken met een val voor nachtvlinders, ook in een tuin.

Libellen tellen in de tuin

Dit voorjaar verscheen de nieuwe Rode Lijst Libellen, waarin te zien is dat sommige soorten het beter doen dan voorheen, maar dat andere – zelfs heel algemene soorten zoals het lantaarntje en de vuurjuffer – achteruitgaan. Hoewel libellen water nodig hebben om zich voort te planten, zijn ze in heel Nederland te vinden, óók in tuinen. Zelfs tuinen zonder vijver kunnen libellen aantrekken, omdat ze daar jagen op insecten. Een zonnige tuin met bloeiende planten kan al voldoende zijn om soorten als het lantaarntje of de vuurjuffer te zien. De Libellentuintelling helpt onderzoekers daarom te begrijpen hoe het met de libellen in woonwijken en tuinen gaat.

Libellentelling 2026

De Libellentuintelling 2026 vond plaats in het weekend van 5-7 juni. Ondanks het matige weer met buien en vaak bewolking, gingen toch veel mensen de tuin in als de zon even doorkwam om een kwartier lang libellen te tellen. In deze jaarlijkse telling kunnen algemeen voorkomende soorten die in juni in de tuin te verwachten zijn geteld worden. Daarmee houden we het tellen laagdrempelig, ook voor de mensen die nog niet zoveel kennis van libellen hebben.
De azuurwaterjuffer stond ook dit jaar weer op nummer één als meest getelde libel. Dat is vaste prik: deze soort is een zeer algemene verschijning bij tuinvijvers. Op de tweede plaats stond het lantaarntje, in het Landelijk Meetprogramma Libellen altijd de meest getelde soort. Opvallend dat het bij de Libellentuintelling juist op plek 2 eindigt. Blijkbaar komt het lantaarntje relatief wat minder bij tuinvijvers voor dan langs de herhaaldelijk getelde libellenroutes door heel het land. De vuurjuffer, een van de vroegste libellensoorten in het voorjaar, eindigde op plek drie. Met zijn vuurrode kleur een feestje om in de tuin te treffen. Hoewel de soorten uit de top 3 nog algemeen zijn en in heel Nederland voorkomen, gaan ze allemaal achteruit. De vuurjuffer staat zelfs op de Rode Lijst. Opvallend was dat de blauwe breedscheenjuffer relatief veel werd gezien tijdens de tuintelling. Daarover elders in dit tijdschrift meer (zie pagina 4-5). De resultaten laten zien dat tuinen belangrijke leefgebieden zijn voor een aantal algemene soorten en geven waardevolle informatie over soorten die onder druk staan.

Tuinvlindertelling

Tijdens de jaarlijkse Tuinvlindertelling tellen we dagvlinders aan het begin van de zomer. Dit jaar, 10-12 juli, werd er voor de 18e keer geteld. Met ruim 8000 deelnemers en 11.000 tellingen werden gemiddeld bijna 10 vlinders per telling doorgegeven, net iets minder dan 2025. De vlinders die het meest worden waargenomen in tuinen zijn de atalanta, klein koolwitje, dagpauwoog, bont zandoogje en citroenvlinder. Dit jaar werden er opvallend veel kolibrievlinders, koninginnenpages en kleine parelmoervlinders geteld. Dat deze warmteminnaars meer werden gezien dan de voorgaande jaren komt waarschijnlijk deels door het aanhoudende warme weer. In 2024 waren de aantallen getelde vlinders dramatisch laag, dat was de vlinderarmste telling sinds de start van de Tuinvlindertelling in 2009. Deze achteruitgang van vlinders komt overeen met de gegevens uit het meetnet dagvlinders: ook daarin was 2024 een dieptepunt.

Naar een heus paradijs

Wat kun je doen in de tuin om libellen en vlinders te helpen? De mogelijkheden zijn heel divers en vaak laagdrempelig. Hierover schreef onze collega Albert Vliegenthart in Vlinders mei 2023 'Hoe ziet een vlindertuin eruit?' In de kern zijn de belangrijkste onderdelen:

- Maak gebruik van inheemse plantensoorten zodat er naast nectarplanten ook voedselplanten voor rupsen zijn.
- Zorg voor afwisseling in hoogte (eventueel met struiken).
- Probeer het hele jaar bloeiende planten in de tuin te hebben ('bloeiboog'), inclusief avondbloeiers voor nachtvlinders, zoals teunisbloem of silenes.
- Gebruik bij voorkeur gifvrij of biologisch geteelde planten, deze zijn sterk en geven geen gifstoffen af aan bezoekende insecten.
- Onderhoud met mate: niet te veel wieden en schoffelen, om de bodem gezond te houden en verstopte poppen of gronddieren rust te geven. Maai niet alles in één keer en voer maaisel af. En laat in de winter stukjes vegetatie staan zodat de overwinterende dieren hierin kunnen schuilen.
- Via de campagne Erfparadijzen vind je meer informatie hoe je op een erf of in een tuin biodiversiteit kunt versterken.

Ken jij een toekomstige teller?

Iedereen die nu een meetroute loopt, is ooit begonnen met gewoon om zich heen kijken. Juist daarom zijn tuintellingen zo waardevol: ze zijn laagdrempelig, leuk en voor iedereen toegankelijk. Ken je iemand met een tuin, balkon of vijver die interesse heeft in natuur? Stuur dit artikel eens door en nodig diegene uit om mee te doen aan een tuintelling. Misschien is dat wel de eerste stap naar een nieuwe vrijwilliger voor een meetroute of meetpunt. Want hoe meer mensen meetellen, hoe beter we weten hoe het met onze vlinders en libellen gaat.

Verder lezen

Meetnetten: www.vlinderstichting.nl/meetnetten

Microvlinders in je tuin: Op zoek naar kleine vlinders in de tuin, Vlinders 3 2025.

De gehakkelde aurelia in stedelijk gebied: Gehakkelde aurelia, Vlinders 2 2025.

Biodiversiteit in de tuin:

- Tuinieren voor insecten en gevleugelde verrassingen, Vlinders 1 2023.
- "Mijn 1000 soortentuin" van Luc Hoogenstein

Jaarrond Tuintelling: www.Jaarrondtuintelling.nl

Tuinieren:

- Hoe ziet een vlindertuin eruit?, Vlinders 2 2023.
- De rupsentuin, Vlinders 4 2023.

Erfparadijzen: Erfparadijzen voor meer natuur in het buitengebied, Vlinders 2 2025. ●

Bont zandoogje in de tuin.

In Memoriam
Harrie Vossen

Op 9 mei van dit jaar overleed vlinderbeschermer Harrie Vossen (1938-2026) uit het Limburgse Nederweert. Harrie was van jongs af aan een natuur- en vogelliefhebber. Op wat latere leeftijd raakte hij gefascineerd door de dagvlinders in zijn regio, met name die van zijn meest geliefde natuurgebied: het Weerterbos, Limburg.

Genieter en aanpakker

Door het bos struinend genoot Harrie van de vlinders. Hij observeerde, wist welke soort waar vloog, en leerde dat er beheerwerk nodig was om de bijzondere soorten voor het Weerterbos te behouden. Harrie was een aanpakker: vanaf 2002 voerden hij en enkele IVN-vrijwilligers (de “vuttersgroep”, later de Natuurwerkgroep) met boswachter Jos Berends van terreinbeheerder Limburgs Landschap, werkzaamheden uit om kleine ijsvogelvlinder, bont dikkopje, en in het bijzonder het spiegeldikkopje meer leefgebied te geven. Voor het spiegeldikkopje werden onder andere verbindingszones aangelegd en open plekken gecreëerd zodat de waardplant hennegras beter kon groeien.

Werkgroep voor vlinders

In 2003 richtte Harrie de Vlinderwerkgroep Nederweert op om de vlinderpopulaties te monitoren. Door de beheerwerkzaamheden te koppelen aan tellingen van de Vlinderwerkgroep kon de verspreiding van het spiegeldikkopje door het Weerterbos over de jaren gevolgd worden. Vaak wisten de spiegeldikkopjes de plekken waar gewerkt was te koloniseren.

Buiten het Weerterbos bracht Harrie ook vele uurtjes door op andere plekken in de regio, waar ook kleine populaties van spiegeldikkopje en bont dikkopje

Spiegeldikkopje.

Harrie Vossen op pad voor vlinders in zijn zo geliefde Weerterbos.

leven. Gewapend met zijn zeis (de “houwer”) en steekschop verwijderde hij hier jarenlang opslag, en hield de waardplanten hennegras en pijpenstrootje vitaal door gefaseerd te maaien én af te voeren. Van 1992 tot 2017 telde hij in de regio ook voor het meetnet dagvlinders.

Gouden Vlinder

Harrie ontving in 2005 een Gouden Vlinder en in 2017 nam hij namens de Vlinderwerkgroep Nederweert een prijs van het Cultuurfonds in ontvangst. De stand van de huidige populaties spiegeldikkopje en bont dikkopje in het Weerterbos is voor een belangrijk deel te danken aan Harrie en de Vlinder- en Natuurwerkgroep. Zonder de inspanningen van Harrie en de werkgroep waren deze populaties er vrijwel zeker een stuk minder goed aan toe geweest. Hun inspanningen vormen het bewijs dat vrijwilligerswerk zijn vruchten kan afwerpen voor kwetsbare dagvlinders en zijn een inspiratiebron voor iedereen die de handen uit de mouwen steekt. De Vlinder- en Natuurwerkgroep Nederweert zet het werk voort.

Enkele weken voor zijn overlijden wandelde Harrie nog door het Weerterbos en berichtte enthousiast over het eerste groentje. Het Weerterbos en omgeving vlindert verder zonder Harrie Vossen, een fantastische vlinderwacht. Hij is 87 jaar geworden. ●

Tekst:
Hendrik Mertens
De Vlinderstichting
Foto's:
Jac Steevens
Vlinderwerkgroep Nederweert

Vroeger uit de pop?
Verschuivingen in vliegtijd

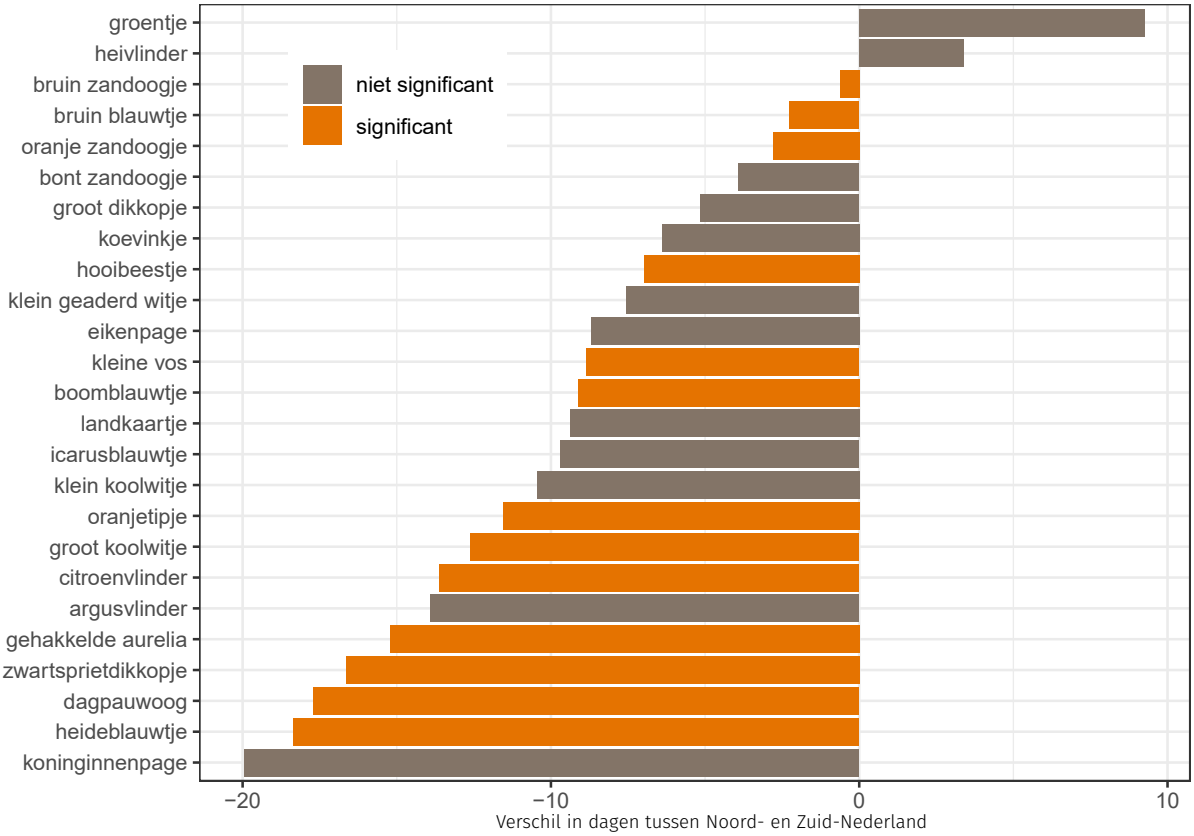
Veel soorten dagvlinders vliegen in Zuid-Limburg eerder dan in het midden of het noorden van het land. Of in de duinen later dan in het oosten. Maar ook (voor wie oud genoeg is): vroeger zag je de eerste oranjetipjes soms pas op Koninginnedag (30 april), nu vaak al weken eerder. Kunnen we deze verschillen zichtbaar maken?

Tekst:
Chris van Swaay,
Tove van der Weerd,
De Vlinderstichting
& Bram Borkent
CBS

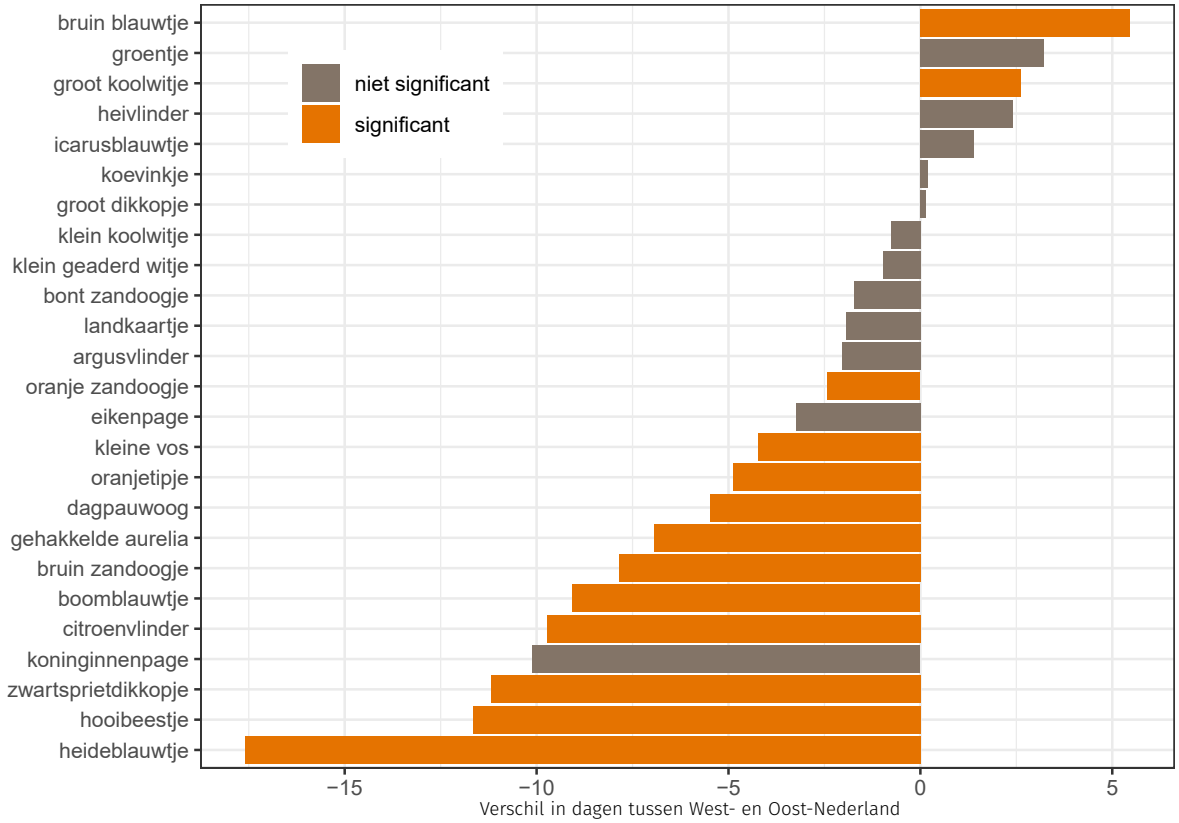
Losse waarnemingen zijn niet geschikt om naar de vliegtijd te kijken. Waarnemers geven vaak wel de eerste waarneming van een soort door, maar niet meer de volgende waarnemingen, zeker van algemene soorten. Hierdoor kun je niets zeggen over het verloop van de aantallen en weet je niet of het om enkele individuen gaat die vroeg vliegen of dat de vliegtijd van de soort in zijn geheel naar voren is geschoven. In het NEM meetnet dagvlinders worden altijd alle dagvlinders van alle soorten geteld. Daarmee kunnen we meer in detail kijken naar de veranderingen in de totale vliegtijd tussen Zuid-Limburg en Noord-Groningen, West- en Oost-Nederland, en die tussen 1990 en 2025.

Voor soorten met meer dan één generatie beperken we ons tot de eerste generatie. Bij vlinders die als imago overwinteren zijn dat niet de vroege voorjaarsvlinders (dat zijn overwinteraars van vorig jaar), maar de nakomelingen die in juni of juli vliegen. Kijken we naar het verschil tussen Noord- en Zuid- of Oost- en West-Nederland dan heeft het alleen zin om naar wijdverbreide soorten te kijken, die in heel Nederland voorkomen.

Vergelijken we Noord- met Zuid-Nederland dan valt op dat de meeste soorten in het zuiden eerder vliegen dan in het noorden (figuur 1). Al is dit niet voor alle soorten significant en kan het verschil

Figuur 1. Verschil in de piek van de vliegtijd van de eerste generatie vlinders die in heel Nederland voorkomen tussen Zuid-Limburg en Noord-Groningen. Een negatieve waarde betekent dat de soort eerder in het zuiden vliegt. Voor soorten met meer dan één generatie is de eerste generatie gebruikt.

Figuur 2. Verschil in gemiddelde vliegtijd van de eerste generatie vlinders die in heel Nederland voorkomen tussen West- en Oost-Nederland. Een negatieve waarde betekent dat de soort eerder in Oost-Nederland vliegt. Voor soorten met meer dan één generatie is de eerste generatie gebruikt.

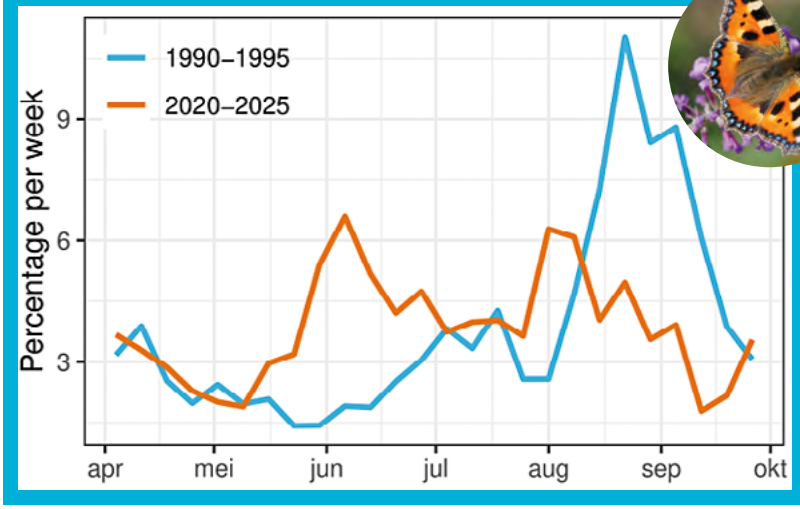
ook toeval zijn. Kijken we alleen naar de significante verschillen, dan zien we dat de soorten in het zuiden vroeger zijn gaan vliegen dan in het noorden. Het heideblauwtje heeft het grootste significante verschil en vliegt in Zuid-Nederland 18 dagen eerder dan in het noorden.

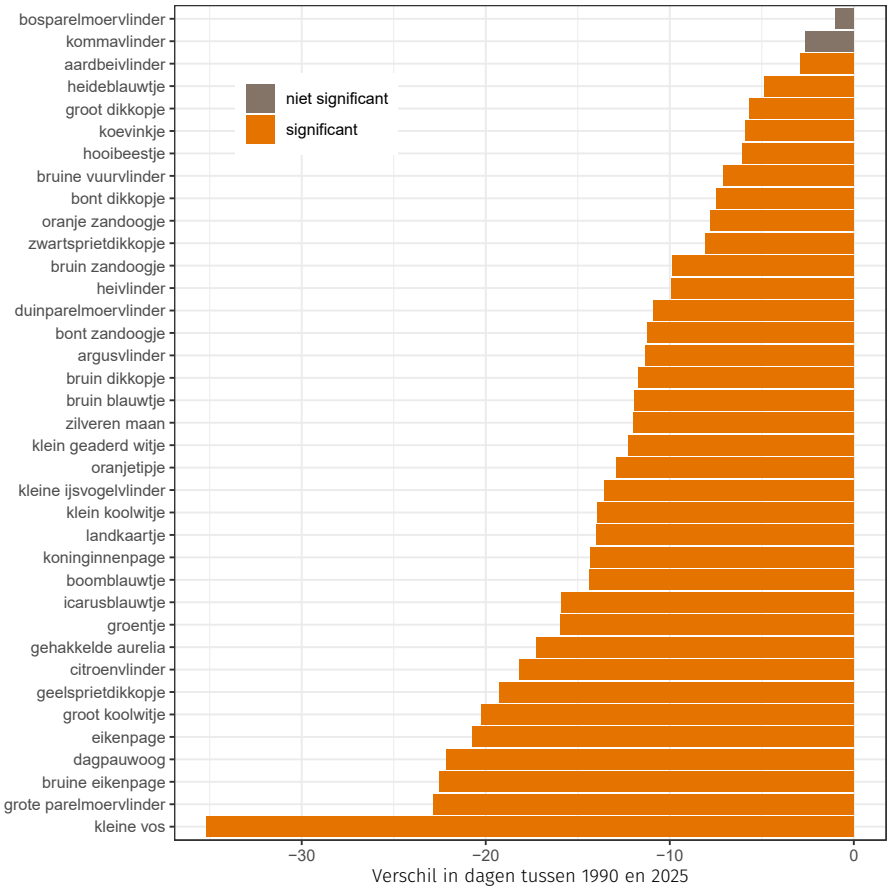
De meeste soorten lijken in het westen van Nederland iets later te vliegen dan in het oosten (figuur 2), al zijn ook hier een paar opvallende uitzonderingen. Het bruin blauwtje vliegt in de duinen eerder dan in het oosten. En ook het groentje valt weer op, al is ook hier het verschil niet significant: er is een tendens dat deze soort in de nieuwe populaties van Texel en aangrenzende Waddeneilanden, en Noord-Holland iets eerder vliegt dan in het binnenland. Het heideblauwtje heeft wederom het grootste verschil en vliegt in het oosten duidelijk eerder.

Als we 1990 met 2025 vergelijken, kunnen veel meer soorten meedoen. De vliegtijd is voor alle soorten vervroegd, van een paar dagen bij bosparelmoervlinder en kommavlinder (al is dat niet significant), tot wel drie weken voor de grote parelmoervlinder (figuur 3). Maar één soort springt er enorm uit: de kleine vos. De kleine vos had rond 1990 de top van de vliegtijd van de eerste generatie op 14 juli, terwijl dat tegenwoordig al rond 9 juni ligt, maar liefst 35

In de vliegtijdgrafiek voor de kleine vos (zie hieronder) is te zien dat de eerste generatie 'vroeger' ongeveer even groot was als het aantal overwinterende vlinders en midden in juli viel, waarna een veel grotere tweede generatie volgde eind augustus. In die tijd konden de vlinderstruiken in augustus afgeladen zijn met kleine vossen. Nu is dat heel anders. De eerste generatie is groter dan het aantal overwinteraars en fors naar voor geschoven in de tijd. Ook de tweede generatie is naar voor geschoven, maar nauwelijks groter (en in sommige droge zomers zelfs kleiner) dan de eerste generatie. Alleen in Noordwest-Nederland zitten er nog weleens kleine vossen op de vlinderstruik in augustus.

De belangrijkste reden is vermoedelijk de steeds warmere en drogere zomers, waardoor de kleine vos niet meer genoeg sappige brandnetels vindt in de zomer om de groeispurt naar de tweede generatie te maken. En die is nodig om de populatie op peil te houden.

Figuur 3. Verschil in gemiddelde vliegtijd van de eerste generatie vlinders tussen 1990 en 2025. Voor soorten met meer dan één generatie is de eerste generatie gebruikt.

dagen vroeger. Het is tegenwoordig een van de weinige vlinders die in de 'junidip' vliegt. Alleen: niet veel mensen merken dit op, omdat deze vlinder tegenwoordig zoveel zeldzamer is dan vroeger.

Natuurlijk worden de verschillen in vliegtijd vooral veroorzaakt door het klimaat. Het is in Noord-Nederland gemiddeld koeler dan in het zuiden; in het oosten iets warmer in de lente dan in het westen. En de klimaatverandering heeft de gemiddelde temperatuur in Nederland ook flink opgevoerd sinds 1990. Alles is nu vroeger: de planten gaan eerder groeien, de bloemen eerder bloeien, de rupsen eerder eten en de vlinders eerder vliegen, en soms komt er ook ruimte voor een extra generatie. Daarom hebben we ook de start van het telseizoen in het meetnet naar voor geschoven. Deze lag tot nu toe op 1 april, maar we vragen nu de tellers om op 15 maart te starten, al is dat in Zuid-Limburg belangrijker dan in Groningen. En als de voortekenen niet bedriegen zouden we over een paar jaar nog eerder moeten beginnen. De klimaatverandering gaat niet aan onze vlinders voorbij. ●

Wetenschappelijk

Elke editie van Vlinders vertellen onze projectleiders u wat zij over vlinders en libellen gelezen (en geschreven) hebben in wetenschappelijke literatuur.

Tekst:
Roy van Grunsven
De Vlinderstichting

Luchtgevechten

Met snelle camera's hebben Fabian et al. luchtgevechten van libellen in beeld gebracht. Dit hebben ze gedaan met *Trithemis aurora*, de Aziatische tegenhanger van de purperlibel.

Als deze libel achter een prooi aan gaat is dat een vrij rechte baan en lager dan de prooi zodat hij de prooi tegen de lucht ziet. Een ander mannetje wordt achtervolgd in een veel chaotischer patroon waar beide libellen achter de ander proberen te komen. Ze kunnen ruim 30 km/uur vliegen, maar tijdens luchtgevechten is de snelheid veel lager, 7,5 km/uur, doordat ze veel scherpe bochten maken. In die bochten hebben ze heel hoge versnellingen, G-krachten, regelmatig boven de 3g (vergelijkbaar met de Python in de Efteling) en soms zelfs tot 6g, waarbij mensen al vaak een blackout hebben.

Antoine van der Heijden

Trithemis aurora

De achtervolgde libel probeert door sterk naar de zijkant en beneden te draaien achter en onder de achtervolger te komen. De achtervolger probeert deze bocht ook in te zetten en dat kan leiden tot een spiraalvlucht naar beneden, soms tot net boven het water. Vaak lukt dit de achtervolgende libel niet en wie wie achtervolgd, wisselt dan ook regelmatig. Opvallend is dat zelfs tijdens luchtgevechten ze een derde van de tijd in zweefvlucht zijn. Continu actief vliegen kost mogelijk te veel energie of kan leiden tot oververhitting.

Al met al lijken de luchtgevechten van deze libellen sterk op die tussen jachtvliegtuigen waarbij de achterste in het voordeel is en een combinatie van snelheid, wendbaarheid en uithoudingsvermogen doorslaggevend is.

Fabian, S. T., Yarger, A. M., Chen, S. L., & Lin, H. T. (2026). The aerial combat strategy of dragonflies. Journal of the Royal Society Interface, 23(240), 20260131.

Financieel overzicht 2025

Jaarrekening 2025

De Vlinderstichting heeft het financiële boekjaar 2025 goed afgesloten. De totale baten waren € 4.128.993, waarvan wij 94% hebben kunnen besteden aan onze doelstelling: de bescherming van vlinders en libellen.
De volledige jaarrekening kunt u vinden op onze website vlinderstichting.nl.

Belang van donaties

De Vlinderstichting ontvangt geen structurele subsidies of vaste bijdragen van overheden, bedrijven of fondsen. Juist donaties en giften (in 2025 totaal € 337.718) zijn voor ons daarom uitermate belangrijk. Deze vrij besteedbare inkomsten geven ons de ruimte om snel in te spelen op actuele ontwikkelingen, nieuwe initiatieven te ontwikkelen en te investeren in de bescherming van vlinders en libellen waar dat het hardst nodig is. Daarnaast vormen donaties vaak de eigen bijdrage die nodig is om aanvullende projectfinanciering aan te trekken. Dankzij de steun van ruim 5.800 trouwe donateurs konden wij in 2025 bijna € 3,7 miljoen aan projectbijdragen van overheden, organisaties, bedrijven en fondsen inzetten voor onderzoek, bescherming en herstel van vlinders en libellen.

Nalatenschappen

In 2025 hebben we € 73.187 aan nalatenschappen mogen ontvangen. Geld dat aan ons is toevertrouwd om te besteden aan de bescherming van vlinders en libellen. Dit geld hebben wij ondergebracht in ons Beschermingsfonds. We gebruiken dit fonds om in te kunnen grijpen op plaatsen waar dat hard nodig is, maar waar geen andere financiering voorhanden is.

Accountantsverklaring

De Vlinderstichting heeft een statutair directeur/bestuurder, Titia Wolterbeek, die verantwoording verschuldigd is aan de Raad van Toezicht. De Raad ziet onder andere toe op de vaststelling van de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag en de vaststelling van beleidsplannen. Momenteel bestaat de Raad uit de volgende leden: Margriet Rouhof (TenneT, voorzitter), Liesbeth Bakker (Wageningen University & Research/NIOO-KNAW), Bas Rüter (Landschap Noord-Holland), Michaela van Wassenaer (HIP Nederland), Rob Wortelboer (EY).
De Jaarrekening 2025 is vastgesteld door de directeur/bestuurder, goedgekeurd door de Raad van Toezicht en gecontroleerd door Aaff Registeraccountants uit Nijkerk, waarbij een goedkeurende controleverklaring is afgegeven.

Financiële positie

De Vlinderstichting heeft een stevige financiële basis. De zogenoemde continuïteitsreserve, een reservepot voor als het onverwachts financieel slecht gaat met de organisatie, is verhoogd in verband met een groei van het aantal medewerkers en stijgende kosten. De omvang van deze reserve houden wij op minimaal een kwart en maximaal de helft van de jaarlijkse kosten. Daarnaast hebben we reserves die wij kunnen besteden aan investeringen en beschermingsprojecten.
Per saldo hebben wij in 2025 € 26.754 onttrokken aan het Beschermingsfonds en overige bestemmingsreserves.

Onze missie

De Vlinderstichting is in 1983 opgericht en heeft als doel het behoud en herstel van de vlinder- en libellenfauna in Nederland en Europa. Dankzij de gestandaardiseerde monitoring die wij uitvoeren, samen met ruim 2.000 onmisbare vrijwilligers, weten wij dat de aantallen dagvlinders in Nederland jaar na jaar afnemen. Inmiddels is het aantal met meer dan 50% afgenomen ten opzichte van 1992. Ook bij de andere twee groepen die wij nauwgezet volgen – nachtvlinders en libellen – zien wij veel soorten achteruitgaan. Wij vinden dat we dit niet kunnen accepteren. En wij geloven dat deze trend kan worden gekeerd.

Insecten zoals vlinders en libellen zijn onmisbaar voor gezonde en veerkrachtige ecosystemen. Bovendien: een grasland zonder vlinders of een ven zonder libellen is een arme, lege wereld. De Vlinderstichting wil dat de afname van vlinders en libellen uiterlijk in 2030 is gestopt en daarna omslaat in een duurzaam herstel. Dat is ambitieus, maar noodzakelijk.

Wij zijn ervan overtuigd dat iedereen kan bijdragen aan het herstel van vlinders en libellen. Daarom brengen wij met onderzoek, monitoring, advies en publiekscampagnes steeds meer mensen in beweging. Samen met vrijwilligers, overheden, bedrijven en inwoners willen we de neergaande trend doorbreken: stop de afbraak, start de groei! ●

BATEN UIT EIGEN FONDSENWERVING EN RENTE	€
Donaties, giften en schenkingen	337.718
Nalatenschappen	73.187
Baten subsidies van overheden	1.239.095
Totaal baten uit eigen fondsenwerving en rente	**1.650.000**
Baten levering van producten/diensten	2.461.875
Overige baten (rentebaten)	17.118
Totaal baten	**4.128.993**
BESTEED AAN DOELSTELLINGEN	**€**
Projecten	3.657.624
Tijdschrift	111.753
Overige lasten	403.740
Afdrachten en bijdragen	43.235
Totaal besteed aan doelstelling	**4.216.352**
WERVINGSLASTEN BATEN	**€**
Kosten eigen fondsenwerving	122.578
MUTATIES IN RESERVES	**€**
Mutatie Reserve financiering activa	17.299
Mutatie Continuïteitsreserve	48.654
Mutatie Beschermingsfonds	54.948
Mutatie Overige bestemmingsreserves	-81.702
Mutatie Overige vrij besteedbare reserve	-249.135
Totaal lasten	**4.128.993**

Boeken

Natuur in eigen tuin

Een ontdekkingsreis in je eigen tuin, is dat mogelijk? Jazeker, dat wordt heel boeiend als je Luc Hoogenstein laat vertellen over wat je zoal kunt aantreffen. Zijn nieuwste boek gaat over 100 soorten die je in je tuin kunt zien. Het vorige ging over 1000 soorten in zijn eigen tuin, maar nu heeft hij 100 gekozen die iedereen met een tuin tegen kan komen. Het is een wat willekeurige greep aan soorten, maar kenners van natuur zullen de meeste weleens gezien hebben. Elke soort krijgt een pagina met allerlei leuke weetjes en een korte samenvatting van de ecologie van de soort. Moeilijke woorden worden vermeden, Latijnse namen staan er dan ook niet in. De eerste soort die besproken wordt is de vuurwants. Je krijgt uitleg over waar je ze kunt vinden, wat ze eten en wat de functie is van de opvallende rode kleur. Er volgt een grappig verhaal dat bij deze soort de mannetjes en vrouwtjes tot wel zeven dagen aan elkaar vast blijven zitten na de seks. Een andere gekozen tuinsoort is de aansprekende Franse veldwesp. Deze valt op door de lange pootjes die "bungelen" tijdens het vliegen. Een zeer goede beschrijving van de soort. Afgelopen zomer werd me nog gevraagd of ze lastig kan zijn als tuinbewoner – voor zover ik wist niet – en Luc vertelt nu geruststellend dat het hier om een vriendelijke wesp gaat. Ongeveer de helft van het boekje gaat over insecten, daarna volgen nog allerlei andere groepen, onder andere spinnen, vogels, paddenstoelen, planten en korstmossen. In totaal dus 100 soorten bij elkaar. Aan het begin worden nog 10 tips met uitleg gegeven over het beheer van je tuin, natuurlijk om ervoor te zorgen dat je veel van de genoemde soorten straks gaat aantreffen. Tip 1 is de belangrijkste, "Variatie, variatie, variatie", maar ook de andere tips zorgen voor vele extra te ontdekken soorten. Weet je nog niet zo veel over natuur en insecten? Dan is dit boekje een leuke introductie via een enthousiaste verteller. Ben je daarentegen voor je vrienden al een vraagbaak voor gevonden beestjes? Dan is dit een ideaal cadeautje om ze aan te moedigen vaker te kijken naar al die leuke soorten.

Luc Hoogenstein, Natuur in eigen tuin – 100 soorten die je zelf makkelijk kan ontdekken.
Uitgeverij Noordboek.
ISBN 978 94 647 1365 7.
Prijs in de boekhandel € 19,90

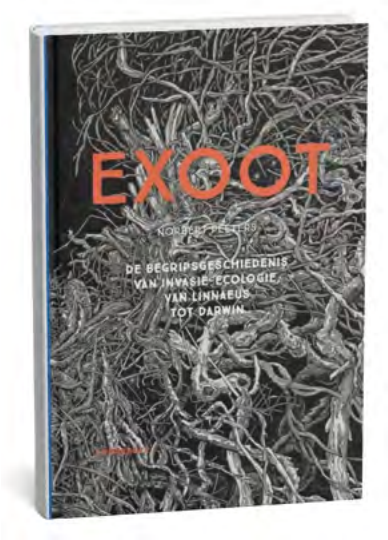
Henk de Vries

Exoot

Wie de lijstjes met bedreigingen voor onze natuur bekijkt, komt daarop steevast ook invasieve exoten tegen. In toenemende mate wordt hierover in de media bericht. Over de daarbij gehanteerde oorlogstaal verbaas ik mij regelmatig. Denk aan de Aziatische hoornaar, over wiens uitbreiding sommige media in apocalyptische taal berichten. Wie deze wespen bekijkt zal snel concluderen dat de horrorverhalen onterecht zijn. Dat brengt ons echter wel op een belangrijk punt: hoe denken, spreken en schrijven wij over planten en dieren die van hier komen en soorten die vreemd zijn voor onze biodiversiteit? Hoe gaan wij om met het onderscheid tussen inheems en uitheems? En hoe is dit besef ontstaan? Botanisch filosoof Norbert Peeters promoveerde in januari 2026 op de geschiedenis van drie grondwoorden uit de invasie-biologie: kolonist, invasieveling en onkruid. Zijn proefschrift verscheen als boek bij uitgeverij Noordboek: Exoot. Peeters richt zich op planten, meer specifiek de plantentopografie en plantengeografie. En hij doet een belangwekkende ontdekking. In de wetenschapsgeschiedenis is het inmiddels gangbaar geaccepteerd dat de begripsgeschiedenis van de invasie-ecologie teruggaat naar Groot-Brittannië in de tweede helft van de negentiende eeuw. Daar schrijft Charles Darwin over de 'invasie' van de kardoen die hij op zijn reis met de Beagle vond op de Argentijnse pampa's. Peeters ontdekt in de bibliotheek van Artis een onbekende bron: 'De coloniis plantarum' uit 1768, gepubliceerd onder auspiciën van Carolus Linnaeus. Daarin presenteert Linnaeus een overzicht van plantensoorten die in de recente geschiedenis via water, lucht, dieren en vooral mensen nieuwe gebieden koloniseerden. Peeters laat zien dat deze publicatie de wortels van de invasie-biologie naar achttiende-eeuws Zweden verplaatst en ze bovendien in een ander daglicht zet. 'Exoot' is een rijk boek. Het is gestructureerd opgezet in zes hoofdstukken verspreid over twee delen, aangevuld met een inleiding en een conclusie. Het boek brengt ons de wereld over en beschrijft de ideeëngeschiedenis van talloze bekende en minder bekende filosofen en natuurvorsers. Wie bekend is met de podcastafleveringen die ik met Norbert Peeters maakte, zal enkele bekende figuren tegenkomen. Peeters laat met talloze voorbeelden en diverse casestudies overtuigend zien dat de begrippen kolonist, invasieveling en onkruid voortbouwen op het gedachtegoed van Linnaeus en sinds Charles Darwin in betekenis met elkaar overlappen. Wie met dit besef buiten rondkijkt, ziet planten en dieren die handig gebruikmaken van omstandigheden die voortdurend variëren. Omstandigheden die maar al te vaak door de mens worden beïnvloed of gecreëerd. Invasieve exoten zijn derhalve een spiegel voor ons. Durven we het aan om in die spiegel te kijken?

Norbert Peeters, Exoot. Uitgeverij Noordboek.
ISBN 978 94 647 1367 1.
Prijs in de boekhandel € 39,90

Anthonie Stip

Giften

Bijzondere giften

Wij, en de vlinders en libellen met ons, mogen ons gelukkig prijzen met alle giften en nalatenschappen die elke keer binnenkomen. Ook afgelopen tijd zijn er verschillende giften met uiteenlopende redenen binnengekomen. Zowel de heer W. B. (€ 500,-) als donateur P.C. B. uit Tuitjenhorn (€ 1000,-) deden een bijdrage aan Start de groei en donateur T.H.S. V. uit Neer schonk een extra gift aan het beschermingsfonds ter waarde van € 250,-.
ACV groep gaf een donatie van € 300,- ter ere van het 40-jarig jubileum van B. H. en A. J. de B. doneerde € 200,- ter nagedachtenis aan een naaste. Verder druppelden er diverse bedragen binnen: € 218,25 van J.A. H., € 1000,- van J. B., € 500,- van J.W. van G. uit Nij Beets, € 500,- van de heer B. B., € 250,- van C.C. N., € 300 van donateur M. H. uit Leeuwarden en € 300,- van P.J. E. uit Venlo.

Al deze giften komen ten goede aan de bescherming van vlinders en libellen. Veel dank aan alle gulle gevers!

Geef.nl

Wist u dat De Vlinderstichting ook op Geef.nl actief is? Dit platform maakt het gemakkelijk om zelf een geefactie te starten die je direct kan koppelen aan De Vlinderstichting. Het platform is gratis te gebruiken en het opgehaalde bedrag wordt direct aan ons uitgekeerd zonder zelf nog iets te moeten regelen. Hoe gaat u aan de slag voor vlinders en libellen? Loop, ren, fiets of verzin iets anders ludieks. Een natuur vol vlinders en libellen, daar gaan we voor! Meer info via www.geef.nl/nl/doel/de-vlinderstichting.

Fiscus

Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal voordelig kunt schenken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag aan De Vlinderstichting te schenken. U kunt die gift aftrekken voor de inkomstenbelasting. Wilt u een periodieke schenking doen, dan kunt u een machtigingsformulier downloaden op www.vlinderstichting.nl/schenken-met-belastingvoordeel. Ook eenmalige giften kunt u aftrekken voor de belasting, mits u aan het drempelbedrag komt van 1% van uw belastbaar inkomen.

Nalaten

Neemt u een schenking aan De Vlinderstichting op in uw testament? Dan steunt u ons enorm in onze strijd voor een gezonde natuur. Er komen steeds weer nieuwe generaties mensen. Mensen die wij, hopelijk dankzij u, kunnen aanspreken. Om de toekomst veilig te stellen voor volgende generaties vlinders en libellen. Wij zijn daar erg blij mee. Over erfstellingen en legaten hoeft De Vlinderstichting geen belasting te betalen. Een prettig idee!

Voor meer informatie kunt u bellen of mailen met Rian Boekhorst, 0317-30 52 08 of rian.boekhorst@vlinderstichting.nl. Zij stuurt u ook graag de brochure over nalaten aan De Vlinderstichting toe.

ANBI

De Vlinderstichting is erkend als ANBI, dus wij hoeven over de ontvangen giften geen belasting te betalen.

Algemeen Nut Beogende Instelling ANBI

In 't kort

Tuingeluk

In onze tuin ligt sinds april 2023 een vijver. Bij de aanleg hebben we rekening gehouden met libellen. Zo zit er geen vis in, ligt de vijver niet in de volle zon, is er variatie in diepte en hebben we gekozen voor (bijna uitsluitend) inheemse water- en oeverplanten. Het mooie van tuinieren met een bepaalde insectensoort of -groep in gedachten, is dat er altijd meer soorten van meeprofiteren. Want naast de vuurjuffers en lantaarntjes die de vijver in het eerste jaar meteen hebben gevonden, leven er ook allerlei andere dieren in. Salamanders, padden, slakken en, dit jaar, zelfs een bloedzuiger, die ik tegenkwam toen ik de vijver lichtjes aan het schonen was.

Het gaat niet om een heel grote vijver. Op zijn breedst is hij ongeveer 1,2 meter en in de lengte zo'n 1,8 meter. Op zijn diepst was de grondwaterstand het grootste obstakel; veel dieper dan 60 centimeter zat er niet in. Maar door voor een grote variatie aan planten te kiezen, ontstaat er toch veel diversiteit. Ook vlinders hebben er baat bij. Bij de vijver staat namelijk ook een grote kattenstaart. Deze plant, met roodpaarse bloemen, is een goede nectarplant die van juni tot september diverse vlinders (en bijen) van voedsel voorziet. Maar waar ik stiekem op hoopte bij de aanplant van deze plant, was bezoek van het boomblauwtje, en dan met name van een vrouwtje.

Grote kattenstaart is een van de waardplanten van het boomblauwtje en de afgelopen drie jaar heb ik heel wat tijd doorgebracht met het afspeuren van de lange bloemtrossen, op zoek naar rupsen. Ook dit jaar weer: terwijl ik op mijn gemak, na alle droogte, de vijver wat aan het bijvullen was, viel mijn oog op een net iets afwijkend stukje kattenstaartbloem. Zou het? Ja hoor, tussen de bloemen zie ik een roze-groene rups met witte vlekjes, volledig vertrouwend op zijn camouflage. Terwijl ik de rups op de foto probeer te krijgen, vallen mij de zwarte poepjes op die net onder de rups in de plant liggen. Als ik daar vervolgens op let, vind ik in de rest van de plant nog twee rupsen: een helemaal roze en een andere vooral groen.

Het zijn van die kleine ontdekkingen die een tuin bijzonder maken. Je legt een vijver aan voor libellen, plant een kattenstaart voor vlinders en krijgt er uiteindelijk iets veel mooiers voor terug: verwondering. Soms hoef je alleen maar goed te kijken. Misschien is de volgende verrassing wel dichterbij dan je denkt.

Tekst & foto's: Marjelle Molenaar

Nieuws

Eerste Europese Rode Lijst van de macronachtvlinders

In Europa komen ruim 11.000 soorten nachtvlinders voor. Voor de 3.200 soorten macronachtvlinders is voor het eerst een Europese Rode Lijst gepubliceerd. Samen met verschillende partners, waaronder onze zusterorganisatie Butterfly Conservation Europe en vele Europese experts, hebben we alle soorten beoordeeld. Hieruit blijkt dat op basis van de huidige kennis 11% van de soorten bedreigd is. Tegelijkertijd weten we van 24% van de soorten nog onvoldoende hoe het met ze gaat, bijvoorbeeld bij *Euchalcia chlorocharis* (foto).

Jurriën van Deijk

[advertentie]

Nacht van Verwondering: 4 & 5 september

Na het succes van de Nachtvlindernacht in juli zetten we nachtvlinders opnieuw in de schijnwerpers. Tijdens de Nacht van Verwondering kun je al vanaf 21.30 uur de eerste nachtvlinders verwachten. Dat maakt het evenement toegankelijker voor een breed publiek, waaronder jongeren. Daarnaast kun je op verschillende locaties om 07.00 uur meekijken bij het legen van vlindervallen.
Meer informatie:
vlinderstichting.nl/nachtvanverwondering

Jurriën van Deijk

Vlinders aan tafel

De Vlinderstichting is ontzettend blij met de steun van De Librije. Bij De Librije fladderen koolwitjes tijdens de lunch of het diner tussen de tafels van april tot oktober. Een unieke ervaring die verwondering oproept én aandacht vraagt voor het belang van vlinders in onze natuur. Dankzij de steun van De Librije kunnen wij ons blijven inzetten voor hun bescherming. We hopen dat nog veel gasten deze bijzondere vlinderervaring mogen beleven.

[advertentie]

Koop vlinderproducten in onze webwinkel

In samenwerking met Vivara en andere partners bieden wij veel producten aan in onze webwinkel. Een deel van de opbrengst is voor De Vlinderstichting! Je kunt ze bestellen op www.vlinderstichting.nl/vlinderwinkel.

Handboek voor Vlinderfans

Dit rijk geïllustreerde boek neemt je mee in de wonderbaarlijke wereld van de vlinders. Een heerlijk gebonden boek om van kaft tot kaft te lezen, of om eindeloos in te verdwalen; geschikt voor jong en oud. Lees het en word een nóg grotere vlinderfan dan je al was!

Prijs: € 34,45

Online nachtvlindercursus

Lastig hoor, nachtvlinders herkennen. Want waar moet je beginnen met al die ruim 2300 soorten die in ons land voorkomen? In deze cursus leggen mottenexperts Jurriën en Rik vanaf de basis uit hoe je ze kunt herkennen, maar ook waar je ze kunt vinden en hoe je ze kunt lokken. Na het bekijken van deze onlinecursus weet jij hoe je kunt beginnen met 'nachtvlinderen'!

Prijs: € 7,50

Op zoek naar vlinders en libellen

Deze wandelgids neemt je mee naar mooie vlinder- en libellengebieden in Nederland. Van de duinen in het westen tot de veengebieden in het oosten en van de Sint-Pietersberg in het zuiden tot het Lauwersmeer in het noorden: alle provincies komen aan bod. Van elk gebied is een korte beschrijving opgenomen en worden de dagvlinders, nachtvlinders en libellen besproken die er voorkomen. Je ontdekt zowel de zeldzame, bedreigde en beschermde soorten als de algemene soorten die je er tijdens een wandeling kunt tegenkomen. Een ideaal uitgangspunt voor een mooie wandeling.

Prijs: € 26,45 **Donateursprijs: € 24,25**

Nachtvlinders

In dit unieke, volledig herziene, rijk geïllustreerde boek staan meer dan 1000 soorten macronachtvlinders die voorkomen in Nederland en België. Met schitterende tekeningen van Richard Lewington en uitgebreide informatie over determinatie, gelijkende soorten, vliegtijd en voorkomen. Een must have voor vlinderkenners én enthousiaste beginners.

Prijs: € 54,49

Donateursprijs: € 49,99

Verrekijkers

Nieuw model: Pentax Papilio III

Bij het kijken naar vlinders en libellen is het reuzehandig om een verrekijkertje bij de hand te hebben. Deze Papilio III is uitgerust met een WR constructie. Dit betekent dat de verrekijker is beschermd tegen regen en vochtige omstandigheden. Ideaal wanneer het weer snel kan omslaan of wanneer je vaak buiten actief bent. Deze kijkers kan je scherpstellen tot op 50 cm. Verkijgbaar in groen en zwart.

6,5 x 21

Prijs: € 169,99 **Donateursprijs: € 149,99**

8,5 x 21

Prijs: € 179,99 **Donateursprijs: € 159,99**

Tekst: Rik Wever, Jurriën van Deijk De Vlinderstichting & *Lothar Rutten*

Verrassing uit de vakantietas

Via de mail kwam een opmerkelijk verhaal bij ons binnen. De waarnemer, Lothar Rutten, vertelt zelf:
"In oktober vorig jaar (10-25) pakte ik mijn rugzak uit de kast en ritste hem open om hem het maximale volume te geven. Daar vond ik in een spinsel een cocon. Ik vermoedde dat de rups tijdens een lunchstop op de route van het Brabants Vennenpad in de rugzak gekropen moest zijn. De pop heb ik in een bakje gedaan om af te wachten welke vlinder hieruit zou sluipen. Het bakje heeft vanaf oktober in de keuken voor het raam gestaan om te kunnen zien wat er gebeurt. De cocon bewoog weleens, maar bleef de laatste 6 weken stilliggen. Ik vermoedde dat het experiment op niets uit zou lopen, maar werd vanmorgen verrast door een silhouet van een vlinder! Een snuituil? Een sint-janskruidblokspanner? Ik werd euforisch toen ik de bak omdraaide en zag wat het was ... een bruine prachtuil! Toen ik deze vlinder opzocht in de boeken (ja dat wordt nog gedaan) las ik dat deze maar een aantal keren in Nederland aangetroffen is en een Zuid-Europese soort is. Dat maakte voor mij duidelijk dat de rups niet in Brabant in de rugzak gekropen moet zijn, maar vermoedelijk in de Dolomieten, waar we afgelopen zomer op vakantie zijn geweest... Hoe dan ook een prachtige waarneming."

Lothar Rutten

Lothar Rutten

De pop aan de tas (boven) en het vervolgens uitgeslopen imago (onder).

Veel dambordjes gezien

Het dambordje wordt de laatste jaren steeds vaker in Zuid-Limburg gezien. Ook wordt de soort op steeds meer nieuwe locaties vastgesteld en zijn de aantallen voor Nederlandse begrippen lokaal best hoog. Zo werd bij Gulpen een schatting gedaan van zo'n 80 exemplaren op een graslandje. Er werden ook meerdere copula's aangetroffen. Bij deze soort is nog geen tien jaar voortplanting vastgesteld om het een standvlinder te mogen noemen, maar het lijkt erop dat hij nu wel met een serieuze poging bezig is.

Herman Peeters

Twee dambordjes in copula nabij Gulpen (LB).

Nieuwe waarnemingen van eikelspaandermot

De eikelspaandermot is een zeer zeldzame microvlinder die nog maar kort bekend is uit ons land. De eerste waarnemingen komen uit 2021 in Noord-Brabant en Limburg. In de jaren erop werd de soort ineens op meerdere plekken vastgesteld, zelfs in het noorden van het land. Ook dit jaar zijn er meerdere exemplaren gevonden, waarvan twee in Oost-Groningen en ook in Zeeland. In het *Handboek Motten* van Tymo Muus is te lezen dat de rupsen van deze soort voornamelijk leven op eik, mogelijk ook op tamme kastanje.

Rik Wever

De eikelspaandermot heeft in rusthouding een bijzondere vorm. Dit exemplaar werd waargenomen op de Hasseberg in Zuidoost-Groningen.

Na 113 jaar weer opgedoken

In Nederland worden twee soorten piramidevlinders regelmatig waargenomen. Deze soorten lijken sterk op elkaar. Er is echter nog een derde soort: de grote piramidevlinder. Van deze soort was slechts één Nederlandse waarneming bekend, afkomstig uit De Bilt uit 1913. De grote piramidevlinder is bonter gekleurd dan de andere twee soorten en daardoor vrij opvallend. In de nacht van 14 juli 2026 vond Herre Seepma het tweede exemplaar voor Nederland in Drachten. De dichtstbijzijnde plekken waar de soort zit zijn in Zuid-België en Midden-Duitsland.

Herre Seepma

